

ŞANLIURFA'NIN KURTULUŞU

67. YIL

11 NİSAN 1987

ŞANLIURFA BELEDİYESİ

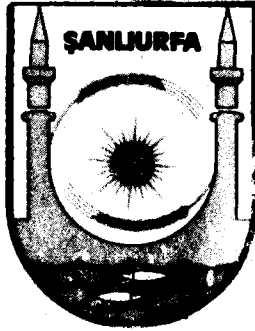
Kültür Yayınları

11 NİSAN 1987

ŞANLIURFA'NIN KURTULUŞU

67. YIL

11 NİSAN 1986

ŞANLIURFA BELEDİYESİ

KÜLTÜR YAYINLARI

ŞANLIURFA BELEDİYESİ	
KÜLTÜR YAYINLARI	
0132	
-1-	

Bu Kitap

**Şanlıurfa Belediyesinin
Sayın Halkımıza Kurtuluşunun
67. Yıldönümü Armağandır**

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Abdülkadir SUBASI

Adil SARAÇ

A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU

Hüseyin BAYKUŞ

Fotoğraflar A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU

ŞANLIURFA KÜTÜPHANESİ	
Konu: No	

SUNUŞ

Şanlıurfa'mızın düşman işgalinden kurtuluşunun yıl dönümlerinde kültür faaliyeti olarak kitap yayınlanması bir gelenek haline gelmiş bulunmaktadır.67.Kurtuluş Yıldönümü kutlama vesilesiyle takdim ettiğimiz bu kitap daha önce yayınladıklarımıza nazaran geniş muhtevası ve yeni tekniği ile daha faydalı olacak inancın dayız.

Şanlıurfa kültür tarihi konularında uzman ka lemler tarafından hazırlanmış olan bu kitaptaki inceleme ve araştırma yazıları bu konularda araştırma yapmak isteyenlere önemli bir kaynak teşkil edecektir.Kitapta değerli yazılarıyla yer alan bütün imzalara Belediyemiz adına teşekkür ve saygılarımızı sunarım.

Bu yayının hazırlanmasında büyük emekleri ge çen Belediyemiz Kültür ve Eğitim Müdürü Abdulkadir Subaşı'na,anılan müdürlük personeli Hüseyin Baykuş'a, editör-yazar Sayın Adil Saraç'a, Dicle Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Sanat Tarihi uzmanı Sayın A.Cihat Kürkcüoğlu na, kitabın baskısını titiz çalışmalarıyla gerçekleştiren Güneydoğu Gazete ve Matbaası yetkililerine teşekkür ederiz.

Mehmet OYMAK

Belediye Başkan Yardımcısı

Alpaslan KARACAN

Vali

Tuğgeneral Hulusi ÇELİKPAZU
Tuğay Komutanı

Ibrahim Halil ÇELİK
Belediye Başkanı

BİR KISA HESAP

Alpaslan KARACAN

Şanlıurfa Valisi

Her milletin tarih içerisinde ve medeni milletler camiasında bir yeri, bir realitesi vardır. Toplumları millet platformuna eriştiren konseptlerin başında tarih gelir. Belki bir ırk veya birden fazla ırk, kabile veya aşiret, müsterek bir tarih içerisinde savaşları, barışları, zaferleri, yenilgileri, varlıkları veya darlıkları ile olgunluğa erişir. Dili, fikir ve felsefe sistemi, sanatı, edebiyatı, iktisadi düşünce ve görüşleri böylece şekillenir. Dini inanç sistemine bu mazrufa göre iltihak eder.

Millet çerçevesindeki fertlerin insan hak ve hukukuna saygısı, hoşgörüsü, başka insanları da en az kendisi gibi görmesi, yani demokratik yönetim telakkisine erişmesi tarihteki ıstıraplarla; savaşlar-barışlar, zaferler yenilgiler, zenginlikler-fakirlikler gibi dünyanın binbir halini tatma ile orantılıdır.

Haksızlıklar, ihanetler ve hain ittifaklar gibi beklenmeyen ve beklenmediği için de devleti temelinden sarsan felaketleri bu millet çok yaşamıştır. Ama yukarıda belirtilen tarih mazrufu içerisindeki müktesebatının sağlamlığı sarsıntıları devlet çapında tutabilmiş, millet çapına indirmemiştir.

İzmir'de "Hasan Tahsin", Maraş'ta "Sütçü İmam", Antep'te "Şahin Bey", Urfa'da "12'ler" Kuvva-i Milliyet ruhunun desenini teşkil etmişlerse hep milletin çektiği çilelerle, yaşadığı tarihle ilgilidir. Kuvva-i Milliye Ruhunun bir ATATÜRK çıkarması da öyledir.

Demek oluyor ki, Urfa veya başka yörelerimizin işgalleri milletimizin unutmayacağı ıstırapları ve çilelerinden bazılarıdır. Ama kurtulmalar, Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa ve binnette TÜRKİYE CUMHURİYETİ o mağduriyetlere karşılık Yüce Hakkın verdiği mükâfatlardır ve Türk İslâm sentezi olgusunun, Anadolu ilahi kaderinin tecellisidir.

İnsanın (veya milletin) hatırasındaki, geçmişiindeki acı günleri unutmaması ve aldığı mükâfatları koruması, hakkını vermesi onun dinamizmini teşkil eder.

Değerli Şanlıurfalılar, yeryüzünde tarih yazının icadı ile başlar. Yazı ise bundan 6000 yıl önce Sümerler tarafından Mezopotamya denilen şu üzerinde yaşadığımız topraklarda icat edilmiştir.

Tarihin başladığı, peygamber cediti peygamberin doğduğu yerde bulunmanın şerefi ve sorumluluğu insana kâfi gelir. Bundan dolaydır ki karşınızda bin Fransız+bin İngiliz devletleri veya bin İtilaf Devletleri de olsa sizin bu toprakları vermiyeceğinizi cihan bilir.

Bu itibarla Kurtuluş Layramınızı tebrik eder huzur saadetinizin daim olmasını diler, saygılar, sevgiler sunarım.

KAHRAMAN ŞANLIURFA'LILAR

Tuğgeneral Hulusi ÇELİKPAZU

Tuğay ve Garnizon Komutanı

Bugün Şanlıurfa'nın Milli Mücadeledeki düşman istilasından kurtuluşunun bayramını kutluyoruz.

En içten duygularıyla ifade etmek isterimki, siz Şanlıurfa'lıların bu mutlu gününüzde aranızda bulunmanın bahtiyarlığını hissediyor ve bundan büyük bir gurur duyuyorum.

Bildiğiniz gibi devletimiz Birinci Dünya Harbi sonunda şartları ağır bir mütarekeyi imzalamak zorunda kalmıştır. Mütarekeyi müteakip düşman devletler, devletimize ve ülkemize maddi ve manevi açıdan saldırmışlar, yurdumuzu her yanından işgale başlamışlar, bizi yoketmeye ve paylaşmaya çalışmaktadırlar.

Bu sırada düşmanlarımıza karşı koyması gereken Milli Gücümüzün durumu şöyledir:

ASKERİ GÜÇ:

Düşman Devletler ordumuzun elinden silahlarını ve cephanesini almışlar ve almaya devam etmektedirler. Zamanın tümen mevcutları 8-10 bin olduğu halde, Mütareke gereği kabul edilen 202 mevcut gibi Türk Tümenlerinin tamamı değildir v

tamamlanmasına izin verilmemiştir. Birinci Dünya Harbine herşeyini vermiş olan Türk Milletinin karşılaştığı kötü sonuç, olumsuz psikolojik durum yaratmış, orduya güven azalmıştır. Ordu safalarında başlayan firarlar güvenliğide bozan önemli bir sorun olmuştur. Ordunun eğitim ve harp tecrübesi, disiplin ve moral çöküntü nedeni ile yararlı olma değerini yitirmiştir.

SOSYO KÜLTÜREL GÜÇ:

İstiklal Harbinde yeniden büyük çaba ve özveri beklenen toplum, 1911'den 1919'a kadar sekiz yıl harp içinde yaşamıştır. Sekiz yıllık harp boyunca teknik yetersizlikler nedeni ile askeri hareketin ağırlığı daima insan gücüne dayanmıştır. Harpler, açlık ve bakımsızlık sonucu Türk Toplumunu bir kaynak olarak yetersizliğe düşmüştür. Ortada fizik ve moral bakımından çok zayıflamış bir toplum vardır. Başta Ermeniler olmak üzere düşman devletlerinin işbirlikçileri olan azınlıklar, devletimizin biran önce yıkılmasına çalışmaktadırlar. Müslüman unsur arasında fikir ayrılıkları vardır. Halkın en önemli tutkusu olan dininin ve devletin tehdit altında olması ve bu kötü kadere dur diyecek bir gücün bulunmaması, aynı zamanda etrafında toplanılabilecek belli bir otorite ve fikrin mevcut olmaması milletimizi ruhen çökermiştir.

EKONOMİK GÜÇ:

Ekonomik gücü oluşturan unsurlardan olan nüfus, biraz önce değindiğimiz gibi üretim etkeni olmaktan çok uzak bir durumda bulunmaktadır.

Doğal kaynaklar, tarım, hammadde ve enerji kaynakları bütünüyle ilkel durumda ve yetersiz-

dir.Endüstri kapasitesi en basit durumda bile olsa fabrika denilebilecek harp teknolojisine uygun bir tesis mevcut değildir.

POLİTİK GÜÇ:

Halkın etrafında toplanacağı belli bir fikir ve bu fikrin savunucusu siyasi bir kuruluş ile bütün güçlere hakim bir otorite yoktur.İstanbul işgal bölgesi içinde kalmış, etki gücü zayıflamıştır.Zamanın iktidarı güçsüz, olaylar karşısında ilgisiz ve kararsızdır.

İşte Milli Mücadelenin başında ülkemizin ve devletimizin durumu ve gücü budur.

Ülkemizi ve devletimizi bu badireden kurtarmak için İNGİLİZ HİMAYESİNİ istemek, AMERİKAN MANDASINI kabul etmek veya BÖLGESEL KURTULUŞ gi bi çözüm yolları arayanlar vardır.

Bu kurtuluş yollarının hiçbirisini kabul etmeyen büyük önder ATATÜRK'ün kararı ise şöyledir:

"BU DURUM KARŞISINDA VERİLECEK BİR TEK KARAR VARDIR.O DA MİLLİ EGEMENLİĞE DAYANAN, KAYITSIZ, ŞARTSIZ, BAĞIMSIZ YENİ BİR TÜRK DEVLETİ KURMAK"

Ulu öndere göre bu amaca ulaşmak için öncelikle izlenecek yol:

"TÜRK ATA YURDUNA VE TÜRK'ÜN BAĞIMSIZLIĞINA SALDIRANLAR KİMLER OLURSA OLSUN ONLARA BÜTÜN MİLLETÇE SİLAHLI OLARAK KARŞI ÇIKMA VE ONLARLA SAVAŞMAK" dır.

Ulu önderimiz Büyük Nutkunda diyor ki;

"BİR AN İÇİN BU KARARIN UYGULANMASINDA BAŞARISIZLIĞA UĞRANILACAĞINI DÜŞÜNELİM.NE OLACAKTIR? TUTSAKLIK.PEKİ, ÖTEKİ KARARLARA (İngiliz himayesi, Amerikan mandası ve bölgesel kurtuluş

yollarını denemek) ÜYMAKLA DA BU SONUÇ OLMAYACAĞIMYDI?"

ŞU AYRIMLA Kİ; BAĞIMSIZLIĞI İÇİN ÖLÜMÜ GÖZE ALAN MİLLET, İNSANLIK ONUR VE ŞEREFİNİN GEREĞİ OLAN HER ÖZVERİYE BAŞVURDUĞUNU DÜŞÜNEREK AVUNUR VE ELBETTE, TUTSAKLIK ZİNCİRİNİ KENDİ ELİYLE BOYNUNA GEÇİREN UYUŞUK, ONURSUZ BİR MİLLETLE KARŞILAŞTIRINCA, DOST VE DÜŞMAN GÖZÜNDEKİ YERİ ÇOK BAŞKA OLUR."

Ulu önderimizin böyle bir düşünce yapısı içe risinde almış olduğu karar doğrultusunda Millet uyanmış ve Milli Şuur galeyana gelmiştir.İşte ŞANLIURFA destanında o zaman yazılmıştır.

Ülkemizi işgal eden düşmanlarımız ve onların oyuncuğu olan azınlıklar ordumuzun elinden silah ve cephanesini almakla ve onu dağıtmakla amaçlarını gerçekleştireceklerini zannetmişlerdir.

Ancak büyük ATATÜRK'ün de dediği gibi onuru ve yetenekleri çok yüksek ve büyük olan, ölmeyi tutsak yaşamaya tercih eden, ya bağımsızlık ya ölüm diyebilen Asil Türk Milletinin kendine özgü niteliklerini unutmuşlardır.Yine düşmanlarımız, peygamberler şehri ŞANLIURFA'mız da, vatanın ve milletin bütünlüğüne bağlı, gönlünde Ay Yıldızlı Albayrağı taşımaktan gurur duyan, Türk İslâm Kültür ve Medeniyetinin değerlerine sadık ALİ RIZA BEY,HACI MUSTAFA HACIKAMILOĞLU gibi yöneticiler ile TUMBUL BAKIR, ÖMER NEBAN, MUHACİR HAMİT, ARABACI SALİH, ŞEKERCİ MEHMET EMİN, BOLAN AĞA, AHMET MESTÇİ gibi ve daha nice kahramanların bu milletin bağrında bulunabileceğini gözden kaçırmışlar ve unutmuşlardır.Bu unutkanlık-

lar içersinde gelmişler, yurdumuzun birçok yerini bu arada ŞANLIURFA 'mızıda işgal etmişler, ancak gereken dersi alarak geri dönmüşler, kaçmışlardır. Kısacası, GELDİKLERİ GİBİ GİTMİŞLERDİR.

Düşmanlarımız güzel yurdumuzu ve Şanlıurfa'mızı işgal ederken maddi gücümüzün olmadığını hesaplamışlardır. Ama yanılmışlardır. Çünkü çok önemli bir hazinemiz var. Bu da imanımız, inancımız, vatanseverliğimiz ve İstiklâl aşığı olmamızdır. İşte geldikleri gibi gidenler ŞANLIURFA'mızda yaşayan kahramanların bu manevi gücüne yenilmişler ve bu gücün neler yapacağına şahit olmuşlardır.

Düşmanlarımız geri giderken bir şey daha öğrenmişlerdir: Türk milleti Ebed-Müddet-i benimsemiştir. Tarih boyunca devletsiz yaşamamıştır. Birisi yıkılırken o anda yenisini kurmuşlardır. Türk Milleti devlet kurmada, teşkilatlanmada örnek bir millettir. Türk'ün bir şehri bile kuşatılsa, işgal edilse oradaki vatanseverler hemen liderlerini seçer, teşkilatlarını kurar ve düşmana karşı koyarlar. İşte ŞANLIURFA'lı vatanseverler de Fransız ve İngilizlere bu dersi vermişler ve ŞANLIURFA adını tarihe "KENDİ KENDİNİ KURTARAN ŞEHİR" diye altın harflerle yazdırmışlardır.

ŞANLIURFA halkı dininin ve devletinin tehdit altındayken neler yapacaklarını bütün dünyaya ispatlamışlardır.

ŞANLIURFA savunmasının İstiklâl Harbimiz acısından iki önemli sonucu vardır:

Birincisi: Nasıl ki Türk İstiklâl Harbi dünyadaki müslüman sömürgeler halkını kendi bağımlı-

sızlık davalarında yüreklendirmiş ve onlara örnek olmuşsada, ŞANLIURFA 'nın kahramanlarının beldelerini kurtarmakta gösterdikleri çabalarında diğer şehirlerimizin kurtuluşlarına örnek teşkil etmiş ve Türk İstiklal Hârbinin kazanılmasında büyük bir rol oynamıştır.

İkincisi; Türk'ün kara gününde bütün ümitlerimizi kaybettiğimiz, büyük felaketlerle karşı karşıya olduğumuz bir anda, ŞANLIURFA 'lı vatanseverlerin hiç bir yerden emir almadan ortaya çıkarak "BİZ BU YURDU VE BU ŞEHİRİ DÜŞMANA VERMEYİZ" diye haykırmaları; yurdumuzu kurtarma yönünde HEYETİ TEMSİLİYE ÜYELERİ ve heyet başkanı ATATÜRK'ün o ana kadar almış oldukları kararların doğruluğunu ispatlamış ve gelecekte alacakları kararlara umut kaynağı olmuştur.

Yukarıda önemini, anlam ve mahiyetini açıklaymaya çalıştığım Şanlıurfa kurtuluş destanını ya zan o ölümsüz kahramanlar, kendilerini vatan ve millet uğruna feda ederek bu cennet yurdumuzu ve bu peygamberler ocağı güzel şehrimizi bize emaneten bırakmışlardır. Zannediyorum bize düşen en büyük görev bu emanete hiyanet etmemek bu güzel beldeye elbirliği ile hizmet etmektir.

Biz askerler and içtik. Bu emaneti başımızın tacı yapacak, Şanlıurfa kalesindeki ay yıldızlı Bayrağımızı ilelebet dalgalandıracaktır.

ŞANLIURFA 'nın şehit ve gazilerini minnet, şükran ve rahmetle anarken onlara sesleniyoruz "CENNET MEKANINIZDA RAHAT UYUYUNUZ. EMANETİNİZ SAĞLAM ELLERDEDİR"

Ruhunuz şad olsun.

SEN URFA'LIM

İbrahim Halil ÇELİK

Şanlıurfa Belediye Başkanı

Ananın ak sütünü emip dile geldikten sonra;

"Taşları cevherdir takasım gelir

Otunu gül gibi kokasım gelir

Durup şen yüzüne bakasım gelir

Gönülden kaygıyı atar bu Urfa"

deyişini hem hafızana, hem de gönlüne nakşetmiş
sin...

Gittiğin okulda kelimeleri hecelerken de, ko
ca koca kitapları kafana doldurup üniversite me
zunu olarak sıla özlemiyle Şanlıurfa'na döner-
kende, dükkânında kazanını döverken, kabını ka-
laylarken, çekicini sallarken, alışverişini ya-
parken de bu memleketin bir insanı olduğunu hiç
bir zaman unutmamışsın. Şanlıurfa'nın taşını cev
her, otunu gül, yüzünü şen bilmiş ve ona sevdal-
lanmışsın... Selâm sana kara sevdalı, minnet sa-
na memleketimin kara sevdalısı...

Ve bu gün...11 Nisan 1987...Bu gün senin bay
ramın...Esaret denilen kara lekeyi alnından sil
diğin, hürriyet denen kacı giydiğin gün bu gün.
Bayram bu gün...Kutlu olsun...

Böyle mutlu bir günde ve Şanlıurfalı olmanın
şuuru içinde sana sesleniyorum:

Sen Şanlıurfa'nın ufuklarını kara kara bulut

ların sardığı en umutsuz günlerde, olamazı öldürmüş, imkânsızı başarmışsın.En kıt imkânlarla mağrur düşmanını yurdundan çıkarmasını bilmiş ve yapman gerekeni yapmışsın.

Ancak görevinin bittiğini sanma..Unutma ki esaretten kurtulurken zorlu bir yolun yolcusu olmaya talip oldun...Talip oldun ve dedin ki: "Ben bu memleketi düşman işgalinden kurtarmakla yetinmeyeceğim, bu memleketi her alanda kalkındıracak gerekirse gecemi gündüzüme katacağım. İşim bitmemiştir, daha yolun başındayım."Çünkü bu toprakları düşman işgalinden kurtarmaya azmetmenin anlamı budur.Seni bu verdiği sözde davet ediyorum.Çünkü bu memleketin, memleket aşkıyla kavrulan,

Sanatkâra ihtiyacı vardır,
Teknik elemana ihtiyacı vardır,
Düşünen kafaya, yazan kaleme ihtiyacı vardır
İşçiye, memura ihtiyacı vardır,
Merheme ihtiyacı vardır,
Huzur ve refaha ihtiyacı vardır,
Gerçek yüzünle, kısacası sana ihtiyacı vardır...

Yıllarboyu ihmal edilmiş, seçimden seçime hatırlanmış, sana hizmet getirmesi gerekenlerce horlanmış, küçük görülmüştün.Bu kapkara manzara ya görmez gözlerle bakmak mıdır senin görevin? Ben inanıyorum ki, mananın zaferi olan 11 Nisan'ı gerçekleştiren sen, bu talihi de yenebilecek güçtesin.

Sen Şanlıurfalı'm,
Sen bir devsin yükü ağırdır devin
Kalk ayağa dimdik doğrul ve sevin

KURTULUŞ'TAN GAP'A

Prof. Dr. İhsan ÖZKAYNAK

Şanlıurfa Ziraat Fakültesi
Dekani

Şanlıurfa'mızın düşman işgalinden kurtuluşunun 67. Yıldönümünü sevinçle ve gururla kutlamanın mutluluğu içindeyiz. Bugünü bize armağan eden Şanlıurfa'nın yiğit evlatlarını rahmet ve minnetle anmak en kutsal görevimizdir. 11 Nisan 1920 zaferini, tarihimizin şanlı sayfalarına canlarıyla, kanlarıyla yazanların ruhları şad olsun!

900 yıllık Türk Yurdu'nu parçalayıp yutmak isteyen istilacı devletler, yüce milletimizden gereken dersi almışlardır. Tarihi şan ve şerefle dolu Büyük Türk Milletini bayraksız, vatansız bırakmak, O'nu tarih sayfalarından silmek için oynanan bütün oyunlar her zaman olduğu gibi Kur,

tuluş Savaşımızda da boşa çıkmıştır.11 Nisan 1920'de Şanlıurfa'da kazanılan zafer, Kurtuluş Savaşında kazanılan zaferlerin bir halkasıdır. Bu zaferlerin temelinde Milletimizin birlik ve beraberlik ruhu, üstün vatan sevgisi, sarsılmaz inancı ve imâni yatmaktadır.Zamanın en güçlü ordularına sahip istilacıların çirkin emelleri, Türk'ün iman dolu göğsüne çarparak parçalanmıştır.Sahip olduğumuz Vatan topraklarının korunmasını, milletimizin refah ve mutluluk içersinde yaşamasını devam ettirmek için, gerektiğinde bize düşen görevleri di ecdadımıza lââyık birşekil de yerine getirmeye hazırız.

Tarih boyunca Türk Milleti ve Türk Yurdu üzerinde çeşitli oyunlar oynanmıştır ve oynanmaya devam edecektir.Bundan dolayı daima uyanık olmak, birlik ve beraberliğimizçe kastedecek her türlü iç ve dış düşmanlara karşı gereken tedbir almak zorundayız.Yurdumuzun gerek Jeopolitik durumu gerekse yeraltı ve yerüstü zenginlikleri düşmanlarımızın istila emellerini daima kâncıla yacaktır.Verimli topraklara ve ancak bir kıt'a da bulunabilecek iklimlere sahip olan bu güzel yurdumuz üzerindeki düşman isteklerine karşı koymak için daima güçlü olmaktan başka çaremiz yoktur. Birlik ve beraberlik ruhu içinde çalışmak, çok çalışmak ve daha güçlü olmak zorundayız.Bugünün güçlü, yarının daha güçlü bir Türkiye'si, var olmanın, yaşamanın garantisidir.Halen yapmakta olduğumuz ekonomik savaş da biran önce kazanmak ve Milletçe layık olduğumuz seviyeye gelmek ülkümüzdür.Türk Milleti bunu başara cak kabiliyet ve güce sahiptir.Ulu Önder'ımız

Atatürk'ün işaret ettiği muassır medeniyet seviyesine gelmek için, var gücümüzle çalışmak ve kalkınmada en önemli husus olan zaman faktörünü çok iyi değerlendirmek zorundayız.

Fransızlara karşı 67 yıl önce kazanılan zaferden sonra, 1990'lı yıllarda Şanlıurfa'da bir başka zafer daha kazanılacaktır. Ekonomik alanda verilen bu savaş, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'nin gerçekleşmesi ile kazanacağız. Milletimizin azmi, mühendis ve işçilerimizin üstün gayretleri ile Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde barajlar kurulmakta, asırlardan beri azgın akan sulara gemvurulmaktadır. Çok büyük emek ve yatırımlarla gerçekleştirilmeye çalışılan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ile suya hasret Harran, Suruç-Baziki, Ceylanpınar'ı ve Mardin ovaları başta olmak üzere 18 Milyon dekar arazinin sulanmasına imkan verecek ve bu verimli ovalara hayat getirecektir. Kalkınmamızın temel unsuru olan bol enerjiye kavuşulacak, kurak topraklarda sulu tarımın başlamasıyla yılda birkaç ürün alınacak ve elde edilecek nimetlerden bütün millet faydalanacaktır. Dünyanın sayılı projelerinden olan GAP ile Sanayide ve Tarımda beklenen patlama diyebileceğimiz bir gelişmenin başlangıcı yakındır. Ancak bu entekre projenin gerçekleşmesi beraberinde bazı problemlerde getirecektir. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde meydana gelecek büyük gelişmenin ihtiyacı olan Altyapı hizmetleri süratle tamamlanmalıdır. Sosyal yapıda ortaya çıkacak değişmelerin, sanayi yatırımları ve tarımsal bünyedeki gelişmelerin yaratacağı problemlerin çözümü için gerekli planlamalar hazırlanma-

lıdır.Eğitim, sağlık, yerleşim, ulaşım, haberleşme konularındaki yatırımlar hızlandırılmalıdır.Cumhuriyet tarihimizin en önemli yatırımlarından biri olan GAP yalnız Güneydoğu Anadolu'ya değil, yurdumuza bereket ve refâh getirecektir.GAP'ın tarımsal yatırım ve üretimlerinin gerçekleşmesi için, bütün yatırımcı kuruluşlar elele verip işin planlamasını biran önce gerçekleştirmelidirler.GAP'ın yüce milletimize sağlıyacağı büyük imkânları bilen dahili ve harici bedhahların yinu tertipleri ile karşılaşacağımızı zı daima göz önünde tutmalıyız.

Çok yakın bir gelecekte kazanacağımız yeni ekonomik zaferleri de, birlik ve beraberlik içerisinde, el ele, gönül gönüle kutlamak dileğiyle, Şanlıurfalı'ların Kurtuluş Bayramlarını candan tebrik eder, hepinizi sevgi ve saygılarımla selamlarım.

ŞANLIURFA İŞGÂLI ve KURTULUŞU ŞİİRLERİ ÜZERİNE DÜŞÜNCE ve GÖRÜŞLER

Prof. Dr. Abdülkadir KARAHAN

Istanbul Üniversitesi Ed.Fak.

Emekli Öğr.Üyesi

Kişilerin ve toplumları, insanların ve milletlerin üzüntülü ve sevinçli günleri, bunalımlı ve ferah ayları, sosyal-ekonomik ve kültürel sıkıntılarla yüklü, yahut bu konularda huzurlu ve başarılı yılları olabilir. Bunun gibi şehirlerin de gamlı ya da neşeli, mutsuz veya mutlu, ümitsiz gibi şekillenen yahut da başarılarla taçlanan zamanları, dönemleri, devirleri vardır. İşte sadece Anadolu Tarihinde değil, dünya ölçüsünde de tâ Milattan binlerce yıl öncesinden başlayarak günümüze kadar uzanan çağlar boyunca: bilim, kültür, sanat ve özellikle kahramanlık alanlarında şöhret sahibi olmuş, ızdırabın da saadetin de, yenilginin de, zaferin de, başarısızlığın da, başarınının da acısı olduğu kadar

lezzetini de tatmış olan beldelerimizden biri ve ön safta geleni Şanlıurfa'nın 67 yıl önce ya sadığı acılı günlerle sonradan şahit olduğu görkemli muzafferiyetin şiirdeki akisleri üzerinde düşünmek ve kısaca görüşlerimizi belirtmek amacıyla bu satırlara başlamaktayız.

Şanlıurfa'mızın sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimi, güzel sanatlardaki müstesnâ mevkii, tarihini süsleyen bilim ve din gibi muazzaz müesseselerin bölgedeki-geçmişten kaynaklanan-feyizli mahsüllerine değinmek palanımızı aşar. Yoksa bu az işlenmiş fakat ileride lâıyk oldukları inceleme ve araştırmalara konu oldukları da imrenilecek sonuçlar doğurabilecek olan hazinelerimiz için ciltler dolusu övgüler yazmak -şimdilerde bile- o kadar güç değildir.

Bilindiği gibi 25 Haziran 1919'da Mersin'e çıkan Fransızların ütopyaçı (gerçekleştirilmesi mümkün olmayan tasarımlara kapılan) askerleri nasıl bir çelik iradeye çarpacaklarının farkında değillerdi.Hattâ içlerinden hatıra defterlerine ilk izlenimlerini yazarken: "Halk üzerinde iyi tesirler bıraktıklarını sananlar ve birkaç kötü insanın gösterdiği yakınlığı krallar gibi bir karşılama sananlar" da olmuştu.Ama 7 Mart-30 Ekim 1919 tarihleri arasında Şanlıurfa'mızı işgalleri altında bulunduran İngilizlerin çekilip yerlerini Fransızlara bıraktıkları 31 Ekim 1919 gününden başlamak üzere kahraman ve vatansever Urfalıların göregeldikleri mukavemet, bu bölge halkının nasıl çetin ceviz olduğunu onlara hemen hissettirmişti.Geldiklerine daha başlangıçta perişan olmuşlar, ancak üst makamlardan emir almadıkları ve kendilerine takviye kı-

taları geleceği vehmine de kapıldıkları için de folup gitmekte gecikmişlerdi.

Vaadler, paralar, tehditler hiç bir işe yara mamıştı. Yüzbaşı Villi'ler, Albay Norman'lar'ın gayretleri de boşa gidiyordu. Urfa savunmasına karar veren ilk 12 vatanseverin himmetiyle oluş mağa başlayan mahalli mücadele kuvvetleri Sive rek ve Viranşehir kasabalarından başlayarak çığ gibi büyüyor ve destanlar yaratmağa; düşmanı "harim-i ismetinde boğmağa" karar veriyordu.

O günlerin duygularını Zeki Coşkun'un "İşgal Günleri" başlıklı şiirinde hissetmek, halkın hu zursuzluğunu bu gibi koşuklarda izlemek güç de ğildir. İşte bu güzel, bu ince duygulu ve etkin uslüplü şiir:

Urfa bağlarında açmıyor güller;
Bilmem neden susmuş o tatlı diller.
Obadan obaya gidilen yollar,
Düşman askerinden geçilmez olmuş.

Kapılar kapalı, sokaklar sessiz;
Çöl müdür burası? Her taraf ıssız.
Gündüzü dumanlı, gece ışıksız,
Urfa, harabeden geçilmez olmuş...

Allah'a hamd olsun ki bu durum uzun süre devam edemedi. Bir taraftan Urfalıların ve onların mücahitlerini gönülden destekleyen ve yardıma koşmağı şeref sayan yöre halkının hürriyeti, is tiklâli ölüme bile tercih eden kahramanca davra nışları, diğer taraftan susuz, gıdasız bırakı lan Fransız askerlerinin kırılan manevi güçleri hatta Fransız parlamenterlerinden bazılarının

meclislerinde; Basınında. halkı arasında yayı-
lan ve güçlenen eleştiriler bu sömürücü, bu hak
ve özgürlük düşmanlarının artık kutsal toprakla
rımızda barınamayacaklarının kanıtlarını oluş-
turmaktaydı. Misal olmak özelliğiyle bir Fransız
milletvekilinin meclislerindeki konuşmasından
ve iki gazetesinden bir kaç sözü buraya almak
yerinde olacaktır:

Fransa'da sol konat temsilcilerinden Marcel
Cachin şöyle konuşmuştur:

"40.000 adam (bu Suriye ve Türkiye'deki as-
ker sayısının toplamıdır), söylemeğe gerek yok,
her gün para harcıyor; devamlı taarruzlarla can
larını tehlikeye koyuyorlar.. Prestijimizi bitir-
dik"... Ve sözlerine maddi durumlarının bu harca-
malar yüzünden feci bir manzara arz etmekte oldu-
ğunu, savaşlarda çok insan kaybettiklerini, ha-
la da Doğu'da yüz milyonların ve binlerce Fran-
sız gencinin hayatını harcamama devam edildiği-
ni belirtip bunların hesabını sormak gereğini
de eklemiştir.

L'Humanité Gazetesinde Paul Louis, Urfa olay-
larını: "artık ne bir adam, ne bir kuruş" sözle-
diyle karşılayıp bu haksız ve sömürücü davranı-
şı kınarken, L'Action Française Gazetesi de hü-
kümetin Doğu Politikasının eleştiriyor ve Jac-
ques Bainville imzalı yazıda, şu anlamda eleşti-
riler yer alıyordu: "Urfa'da yani Küçük Asya'-
nın göbeğinde bir Fransız Garnizonunun işi ney-
di?..Fransa'nın çıkarı ve gelenekleri Türk Hal-
kıyla devamlı savaş değil, barışı icap ettirir"

İşte saldırıları: Güney ve Güneydoğu Anadolu
da hür yaşamış ve hür yaşamak için yaratılmış

Müslüman Halkın çelik iradesine çarpan saldırı-
genlerin yaptıklarına peşiman oluşları, "zebûn
küş=gücsüzü ezen, kendini savunma gücü olmayanı
öldürücü" davranışlarının sonuçsuz kalışı ve
günden güne karşılarındaki inançlı toplumun "kük
remiş sel gibi, her bendi aşmağa" muktedir azim
ve mücadele kudreti, bu davetsiz misafirlere ge-
reken dersi, sonunda, vermeğe yetti. Nitekim önce
sadece motorlu vasıtalarla bindirilmiş 300 kadar
mevcutla ve 4 ağır makinala ile başbelası gibi
gelen yabancı kuvvetler, raha sonraları katılan
larla birlikte ancak 100 kadarı Fransız olmak
üzere 500 civarına varmıştı. Bunlardan 12'sinin
subay olduğunu da ilgili yayınlardan bilmekte-
yiz. İlk bakışta sayıları azımsanabilecek olan bu
çeki güç, hem şehrin müstahkem sayılabilen
seminde yerleşip adeta çevre ile ilişkilerini
kestiği ve bu bakımdan sığındıkları yerlerden
defedilmelerinin kolay olmaması hasebiyle savun-
malarını kolayca yaptıkları için, hem de -o ta-
rihlerde- şehirde yaşayan Ermenilerden çak yar-
dım gördüklerinden dolayı. kısa da olsa, bir sü-
re Şanlıurfamızın temiz havasını bozabilmişler-
dir. Bu sebeplere halkın örgütlenmesi için zama-
na gerek olduğu, çevre vatanseverlerinin yardı-
ma koşmalarına imkân sağlanabilmesi bakımından
da bir az sabırla hareketin akıllıca bir davra-
nış niteliği taşıdığına eklenmesi uygun olacak
tır. Bununla beraber Fransızların topu topu Urfa
da barınabildikleri müddet beşbuçuk ayı bile
bulmaz. (31 Ekim 1919-11 Nisan 1920) Bu kadarlık
süre içinde, kendi kendini düşman çizmesinden
-kendi gücüyle- kurtaran beldelerin, tarihte bi

le, misali azdır. Adana ovasının pamuklarını, Urfa-Altın Başak ovasının tarım mahsullerini, Ergani bakırlarının verimini sömürmek için ağızlarının suları akanların salyaları, er geç, yüzlerine bulaşacaktı. Öyle de olmuştur.

Benim ilkokul hocalarımın olup "Urfa Savaşından Yapraklar"ı yazan Kerim Fırat bana ithaf ederek bastırıldığı eserinin (Gaziantep, 1940) Giriş kısmına şu satırları yazarken duygusallıkla gerçeği kucak kucağa birleştiren haklı bir ifadeyi kullanıyordu:

"İşte Urfa Savaşı da: ateşlenen, etrafa alevler saçın, yükselen Türk Varlığının, Türk imanının kendi kanile yazdığı şehnamesinin bir civan mertlik faslı ve milli Türk kurtuluş mucizesinin bir ilk yaprağıdır".

Burada Şubat 1920'de Fransız kuvveti ile Ermeni mahallesi arasındaki Bediuzzaman Karakolu'nun mücahitler tarafından zaptı ile başlayan ve böylece mahsur düşman askerine Ermenilerin yardımlarını güçleştiren ilk başarılarından Nisan 1920'nin başlarında Fransızlar ve Ermeniler arasında şiddetlenen açlık, korku ve perişanlık günlerine kadar geçen zamanın olaylarından söz açmak planımızın sınırlarını aşmak olur. Sadece 11 Nisan 1920 günü, sabahın erken saatlerinde mevzilerini boşaltarak Suruç yönüne doğru yola çıkan Fransız kuvvetinin Şebeke Boğazı'nda -biraz da Ermeniler yüzünden- Kurtuluş Savaşının ilk ve unutulmaz bir dersi olmak ayrıcalığını koruduğunu belirtmekle yetineceğiz.

11 Nisan gününün olaylarını ve anlamını: ona şahit olan Urfalı mücahitlerle nasılsa kurtul-

muş olan bir kaç Fransız askerinin ve onlara da yanarak anlatan o ülke basınının açıklamaları arasındaki farkı görmezlikten gelmek mümkün değildir. Bizim görüşümüz elbette kendi mücahitlerimiz, görgüye dayalı, ifadeleri merkezinde olup bir kaç noktada biraz taraf tutmak özelliği bulursa bile Paul de Véou'nin Kilikya Faciası'ndaki abartmalara ve gerçek dışı beyanlara nazaran çok daha inandırıcıdır. Biz hiç bir zaman bu Fransızın mübalağalı şekilde anlattığı gibi: Şebeke tolayının bir tuzak olarak önceden planlanmış olduğunu kabule değer bulamayız. İlk çatışmanın da Müslüman Urfa ve çevresi halkından değil, Fransızlarla birlikte bulunan Ermeniler'den kaynaklandığı kanısındayız. Jandarmamızın da onların artçılarına ilk hücumu yaptıkları akla pek uygun düşer denemez. Çünkü bunlar, yolda onların kazasız belasız yürüyebilmelerini ve -her ihtimale karşı geriye dönmek isterlerse bunu engellemeyi üstlenmişlerdi. Ama bir kerre çatışma başlayınca ve Fransızlar yüklerini açıp makinalı tüfeklerle savaşmayı kızıştırdınca, doğal olarak, köylüler aşiretlerden silah sesleri ne koşanlar, Urfa'dan yetişen mücahitler, jandarmalar de mukabelede kusur etmemişler ve böylece işgal kuvvetinin en büyük kısmı aradığı belayı bulmuş, 100 kişiye yakını esir alınmış, ancak çok sayıda olmak üzere bir kaç kişisi kurtulabilmiştir. Bu kendi canını kurtaranların yollarına -kaçak olarak devamları sırasında uğradıkları musibetlerin tasviri de akla ve mantığa uyacak gibi anlatılacağına, Fransızlar tarafından, hayali bir biçimde abartılmış, ayrıca Suruç ve

Urfa hapishanelerinde gördükleri muameleler de özellikle Diyarbakır'a sevk edilip orada çırılçıplak teşhirleri de kaydedilmiş, böylece aleyhimizde kamu oyu oluşturulmak amacı güdülerek tasvir edilmiştir.

Bizim asıl 11 Nisan Kurtuluş Şiirlerine geçmeden, o günün olayları için söyleyeceğimiz şundan ibarettir:

Şanlıurfa'nın mücahitleri: aç ve susuz kalan dayanma güçleri iflasa yüz tutan ve güvendikleri Ermeniler de, onlar kadar "muhtac-ı himmet" durumuna düşen Fransız işgalcilerinin şehirden çıkıp gitmelerine -adeta merhamet göstererek- razı olmuşlar ve giderken de güvenliklerini sağlamak üzere refakatlerine jandarmalarımızı memur kılmışlardır. Beş aydan fazla kendilerini uğraştıran, davet edilmedikleri topraklarına -hiç bir anlaşma da olmaksızın- gelip ana kaynaklarını sövmeye hazırlanan düşmanı, mücahitlerimiz isteselerdi, geri çekilişlerini kabul etmez ve -o tarihten bir kaç gün sonra- "adem-abada-yokluk ülkesine" yollanmalarını sağlayabilirlerdi. Kendilerine çıkıp gitme müsaadesi verilmesi dahi bir atıfetti. Eğer yolda yok olmaları sonucu doğmuşsa, bunun sorumlusu: kendileri ve himaye ettikleri, birlik oldukları Ermenilerden başkası değildir. Arapça: "Men dakika dukka=Çalma kapıyı, çalarlar kapını" sözü boşuna söylenmiş değildir. Binlerce kilometre uzaklardan gelerek tertemiz insanların muazzez vatanlarını ayakları altında çiğnemeğe yeltenenlerin, günün birinde, bu hareketlerini kanlarıyla ödemelerinin güzel bir misali: Şanlıurfa Mücadelesi'nin koynunda

uyumaktadır.bu saldırganlara bir ihtar, özgür yaşamak isteyenlere de bir beşarettir.

Şimdi URFA KURTULUŞUNU konu alan şiirlerden bir kaçından örnekler almak suretiyle bazı muta laalarda bulunabiliriz:

İlkönce aruzla yazılı (Mefâîlün/Mefâîlün/Feû lün vezniyle ve bir kaç imâle ile okunan) ve KURTULUŞ DESTANI başlıklı -İkinci Dünya Savaşın dan önce rahmete kavuşmuş olan- Emin Kıratlıoğ- lu'nun şiirinden beyek bir bölümünü iktibasla başlamak istiyoruz:

Bihamdî İllah bugün devran bizimdir.
Adâlet vaktidir seyran bizimdir.
Karalar bağlasın düşmen-i bedhah,
Şecâat devridir, meydan bizimdir.

Yakındır parlasın şemsîr-i nusret;
Ser-â-ser kaplasın a'dâ-yi kudret.
Erişti Müslimîne vak-ti fırsat;
Kavîdir ahdımız peyman bizimdir.

.....
Şükür İslâma kuvvet geldi ansız;
Kovuldu memleketlerden Fransız.
Kimi kaçtı, kimisi düştü cansız,
Veril'i destana, derman bizimdir.

.....
İlâhî, ehl-i İslâmı zarardan
Emin et fitnelerle şûr u şerden.
RUHÂ şehri masûndur her kederden
Buyurdu gün der-i ihsan bizimdir....

11 Nisan Kurtuluş Gününde yazıldığı söylenen bu destan-şiiri okurken izlenimlerimiz:samimî, duygulu ve İslâmî inançları sağlam bir yurtse-

ver şairle karşı karşıya olduğumuz merkezindedir. Bir kere Allah (C.C.)'a şükürle başlaması, şairin, İslâmî geleneklere bağlı olduğunun bir olumlu kanıtıdır. Onun 11 Nisan başarısı ile gönülden sevinçli bir ruh haleti içinde kaleme sarıldığı da sezinleniyor. Belki teknik bakımdan çok üstadâne bir uslûpla karşılaşmamaktayız. Fakat mısralardaki içtenlik, sıcaklık, memnuniyet okuyucuyu bir zafer ufkuna doğra alıp götürmeğe yetmektedir. Şairin kahramanlığa, yiğitliğe olan hayranlığını da hissedebiliyoruz. Ayrıca, eğer gerçekten zafer gününde kaleme alınmışsa, şairin içine, URFA'dan sonra işgal altındaki diğer beldelerimizin de yakında kurtarılacağı ilhamı doğmuştur, demektir. Fransızların kiminin kaçtığı, kimisinin de cansız yere serildiği: gerçeğin şiirle güzelce ve sade ifadesidir. Ama onlara derdin, bize de dermanın verilmiş olduğu anlamındaki mısra ise yine gerçeğin kucığında güzel bir benzetmedir.

Son dörtlükteki duâ da çok gönül okşayıcı, çok içten gelmedir. Bugün de, yarın da her Türk vatandaşının Cenab-ı Hak (C.C.)'tan isteyebileceği baş dilek: Müslümanların her türlü zarardan korunmasıdır. Her çeşit fitne ve fesattan, her alanda kargaşa ve kötülükten güven içinde bulunmağı istemek kadar Allah (C.C.) tan niyaz edebileceğimiz önemli bir şey de yoktur. Hele RUHA ŞEHİRİ (URFA) nın her bakımdan kederden korunmuş olduğuna değinmesi ve buna inanması insanda daha da derin bir takdir duygusunu uyandırıyor. Böylece Urfa Kurtuluşu için yazılan ilk övgülerden biri olan bu şiiri, o günlerdeki sevincin, coşkunun, Hakk'a şükür ve niyazın bir zâde-

i tab'ı, bir halk psikolojisinin belirtisi, bir gönül erinin iç âlemini aydınlatan duyguların tezahürü olarak görmek ve öylece değerlendirmek gerekir, kanaatindeyiz.

URFA KURTULUŞUNU'nun bir kahramanlık ve korkusuzluk zaferiyle taçlanmış olduğunu şakiyan Hicaz Makamındaki Türkü'yü de burada hemen hatırlamak, onu unutulmaz başarılı bir tarih olayı niteliğiyle söz ve müzikle bugünkü ve gelecekteki çocuklarımıza bir nadide armağan gibi sunmak çok yerinde olacaktır. İşte, bir iki düzeltme ile, KURTULUŞ TÜRKÜSÜ:

Kolumu salladım toplar oynadı;
Kara taş içinde çete kaynadı.
Yaşasın Urfalı teslim olmadı.

De yürü yürü kumandanım yürü;
Çetelerin gidiyor, dönmiyor geri.
Tılfındır, Hastane karşıma karşı;
Hain Fransızın bomba atışı;
Urfa çetesinin süngü takışı;

De yürü yürü kumandanım yürü;
Çetelerin gidiyor, dönmiyor geri.
Hızmalı Köprü'den atladım, geldim.
Cephanem döküldü topladım, geldim.
Hain Fransızı pakladım, geldim.

De yürü yürü kumandanım yürü;
Çetelerin gidiyor, dönmiyor geri.
Şebeke dağından indim dereye;
Atılıyor bombalar, bilmem nereye?
Urfa çeteleri dönmez geriye.

De yürü yürü kumandanım yürü;
Çetelerin gidiyor, dönmiyor geri.
Fransızın başında kırmızı fesler.

Atılıyor bombalar, gelmiyor sesler.

Ruhtları çekilmiş, kalmış kafesler.

De yürü yürü kumandanım yürü;

Çetelerin gidiyor, dönmiyor geri.

Bu türkü, halkın hemen her tabakasının duygu larına tercüman gibidir.Çoğunlukla Urfa şivesiy le söylenen ve hece vezniyle yazılmış gözükmekle beraber terennüm edilirken dördüklüklerde düzgün vezen uymayan bir kaç mısranın bulunuşuyla birlikte nakaratta da dördüklüklere uygunluk mevcut olmayan bu türküyü yazarken, biraz şive düzeltmesi ve ölçüye fazla dokunulmasının yerinde olmayacağı düşünülerek sınırlı bir yol tercih olundu.Esasen tamamıyla halka ait olan bu gibi türkülerde şekle fazla bağlılık aramamak ve anlamda da çok titiz olmamak gelenek icabı sayılmalıdır.Asıl önemli olan onun büyük halk yığına etkili olması, toplumun duygularını canlı olarak aksettirmesi ve kalabalıklar tarafından rağbet görmesi ve benimsenmesidir.

Bizim gençlik yıllarımızdan beri Şanlıurfa yöresinde çok zaman dinlediğimiz,-bazan dördlük ve nakaratta farklı kelimelerle söylendiğine şahit olduğumuz bu türküdeki ruh, kahramanlık duygusu, mücadele azmi, korkusuzluktur.

Yazarını da bestecisini de şimdi bilemediğimiz -belki Urfa'da bilenler de vardır- bu Türkü bize, Şanlıurfa Savaşı'nın, bazı safhalarının yeniden yaşamamıza yardımcı olur gibidir.Koşunu sallayınca topların oynaması, kara taş içinde çete kaynaması şakımasını izleyen "Yaşasın Urfalı (Urfalılar) teslim olmadı" mısrası, gerçekten Şanlıurfalıların çelik karakterini, düşünana bo-

yun egmezliğini, korkusuzluğunu, mücadele azmini âdetâ canlandırır gibidir.

İkinci dörtlükte (Şaklozun Evi) Tılfudur-Has tahane karşıya karşı, her halde mücahitlerle düşman kuvvetlerinin birbirine pek yakın olduklarına bir işaret olmalıdır. Asıl amaç "Hain Fransızı pakladım geldim" sözlerinin anlamındadır. Urfalı kahramanlar, bütün arzularını, saldırgan misafirlerinin geldikleri gibi gitmelerini ne bağlamışlardır. Ama bu gitmesini bilmeyen ve giderken de yine huylarından vazgeçemeyenleri temizleyip, onları geri dönmek imkânından yoksun bırakmaktan başka çâre görülmemiş ve gereken de yapılmıştır. İşte demek istenen de: bir daha böyle hareketlere kalkışılmamasını öğütmektir.

Denebilir ki Türkünün kalbi son iki dörtlükte (4. ve 5.) atmaktadır. Çünkü Fransız işgalinin sonucudur ki: 11 Nisan'ı doğurmuştur. Ve bu türkü, bir kurtuluşun heyecanını, sevincini terennüm etmektedir. Bunlardaki anlam özelliğine şöylece temaz edebiliriz: Şebeke dağından dereye inilmiş, bombalar atıldığı müşahade olunmuş fakat -sanki- nereye atıldıkları anlaşılammıştır. Sonra atılan bombalar karşısında -hemen hemen- sesler duyulmaz oluyor; çünkü ruhlar çekilmiş, sadece kafesler (cansız bedenler yerde) kalmıştır. Düşman hak ettiğini bulmuştur. Nakafatlar da da:

De (Di) yürü (yeri) yürü (yeri) kumandanım (kumandanlar) yürü;

Çetelerin gidiyor, dönmiyor geri

denilmekle -ki vaktiyle kumandanlar kelimesi ye

rine Bozan Beyim deyimini işitmişim- mücahitlerin artık zaptedilmez bir coşkunluk içinde ve başladıkları işi bitirmeden geriye dönmemeğe kararlı olduğu söylenmiştir, sanılabilir.Yahut çetelerin başarılarından sonra da ileriye doğru hareketlerine devam arzusunda olduklarının ifadesi nakaratta yer almış olabilir.Her ne olursa olsun bu türküde Urfa ve çevresi halkının mücadele azmini, düşmana teslim olmaktansa ölümü tercih etmeğe hazır bir ruh haleti taşıdıklarını, düşmanla mücadelede yılgınlık duymadıklarını ve geriye dönmek üzere bombalar, kurşun yağmurları arasında savaşarak yapılması icabedeni yapmış olduklarını dile getirmiş görmek, gerçeğe, en yakın bir yaklaşım sayılabilir

Şanlıurfa'nın kurtuluş sevinç ve heyecanını gerek baştanbaşa şakıyan, gerekse bazı dörtlüklerinde bu konuya da değinen şiirler az değildir.Bu inceleme özel bir iddia taşımadığı, sadece Urfa'mızın işgalinden duyulan kederi,karamsarlığa eğilimli psikolojik sıkıntıyı ve daha sonra da Kahraman Mücahitlerin aylar süren mücadelesini, kavgasını, sonunda da düşmanı anasından doğmuşa peşiman eden ve yokluğa yollayan Şebeke Boğazı savaşmasını konu alan şiirlerden örnekler vererek bazı görüş ve düşüncelerimizi vurgulamayı amaçladığı için misalleri çoğaltmayı gerekli görmüyoruz.

Burada bazı şairlerimizin veya şiire hevesli -yaşlı yahut genç aydın- ve Şanlıurfa'ya gönül vermiş Urfalı, bazan da Urfa dostlarının Urfa için yazılmış şiirleri arasındaki konumuzu ilgilendiren dörtlüklerinden iktibaslarla bulun

makla yetiniyoruz.

Halide Nusret Zorlutuna, Urfa Destanı başlık
lı şiirin son iki dörtlüğünde şöyle demektedir.
Bir yüce tarihtir 11 Nisanı;
Duymayan var mı o şanlı destanı?
Uğruna sel gibi akıtır kanı,
Sonra da cana can kadar bu Urfa.

Kadını, erkeği soyca kahraman.
Yurda yan bakana sillesi yaman.
Arslan yetiştirir, bağrında arslan;
Yiğitler kalbinde yatar bu Urfa.

Şiiri bütünü ile gözden geçirecek olursak:
"Kahraman yatağı, erler otağı" mısraı ile başla
yıp Urfa'yı övdüğüne göre onu başta bir kahra-
manlık neşidesi sayabiliriz. Sonunda da şair; ay
nı hava içinde 11 Nisan Kurtuluşuna değinmekle
bu görüşümüzü güçlendirir. Ancak manzume sadece
bir yiğitlik övgüsünden ibaret değildir. İçinde:
kırları, bahçeleri, bağları, Karakoyun'u, Anzel
ha'sı, hattâ çiğ köftesi bile yer aldığına göre
daha çok bir Şanlıurfa'ya hayranlık, bağlılık
güzellemesi türünde telâkki edilebilir. Fakat
başta ve sondaki ifade bu Urfa sevgisiyle gönül
dolu olan şair hanımın, bu bir asker ailesi öz-
zelliğini de taşıyan eski hocanın ruhunda: ta-
biat güzelliğine, tarih zenginliğine olan bağlı
lıkla birlikte yiğitliğe, hür yaşamağa, destan-
lara yaraşır davranışlara da aynı derecede ter
temiz duyguların da genişçe yer kapladığı müşa-
hade edilebilir.

Doğrudan doğruya 11 Nisan deyimini kullanma-
makla beraber Ahmed Kutsi Tecer'in İbrahim şii

rinin de sonu:çoşkulu bir şekilde Şanlıurfa'nın kahraman evlâtları kişiliğinde Urfa Kurtuluşu'nun daki efsanevi hamesete temas eder, diyebiliriz:

Urfa, destan yurdu, bu eski belde:

Nice efsaneler yaşar dilinde.

Toprağın öz oğlu, öz kızı Urfa;

Bin kere hem şehid, hem gazi Urfa.

Güneyde Türklüğün demir kalesi.

Bu gece içimde Urfa'nın sesi.

Gerçekten tarihi, tabiat güzelliği, halkının samimiyet ve saffeti, konukseverliği ile ünlü Şanlıurfa'nın 11 Nisan'da ve ona tekaddüm eden aylar zarfında gösteregeldiği mücadele azmi, cesareti, hemen bir çok şiirde, ya doğrudan söz konusu olmuş, yahut burada olduğu gibi imâ yoluyla ve hayranlıkla vurgulanmıştır. Bir ara Urfa Milletvekili de olan Tecer'in İbrahim şiiri aslında Halilül-Rahman'da, bir gece, daldığı bir hülyanın -bazı mısralarındaki ifadesine katılamayacağımız- mahsülüdür. Ama ayın doğması, bülbülün sesiyle hülyasından ayrılan şairin son mısralarındaki Urfa hayranlığı, bize kurtuluşu hatırlattığı için bir kaç mısraını buraya aktardık.

Hulusi Kılıçaslan'ın Urfa Kurtuluş Marşı da baştan sona kadar 11 Nisan'ın canlı, çoşkulu bir terennümüdür, denebilir. Biz sadece ilk dört lüğünü buraya almakla yetineceğiz:

Dağlarda uğuldar, göklerde gürler,

Yankılar dinmeden söyler o günü.

Urfa'yı bir daha kükrer görürler,

Her 11 Nisanda anarken dünü.

Kılıçaslan'ın "Marş" adını verdiği manzumesi

Urfa Kurtuluşunun onun ruhunda uyandırdığı duyguları, oldukça başarılı, samimî bir üslûpla ifadelendirmektedir...Kurtuluşun bir armağan olduğunu, bir destan niteliği taşıdığını, ataların kanıyla yurda bağlı olduğumuzu güzelce vurgulayan bu şiiri de, diğerleri gibi, gençlerimizin hassasiyetle okumaları yararlı olur.

Sözü daha fazla uzatmak gerekmez.Ancak "Şanlıurfa'nın Kurtuluşunun 66.Yıldönümü münasebetiyle Şanlıurfa Belediyesince düzenlenen KURTULUŞ konulu şiir yarışmasında birinci ödülü kazanan "SON ÖĞÜT" ten bahsetmeden yazıyı bitirmek istemiyorum. Daha Şanlıurfa Lisesinin-geçen yıl-4.sınıfında okuyan Sema Demirkol'un gerçekten içten doğma, ince duygulu, çelik metanetli şiirini takdir ettiğimizi söylemeliyiz.Urfalı bir annenin çocuğuna bir kahramanlık, vatan sevgisi din duygusu, toprak özlemi, özgürlük aşkı dersiniteliğininidetaşayan bu şiirden de şu mısraları, okuyucuya da iletmek zevkinden kendimi alıkoymaya gönlüm razı değil:

Şimdi SON ÖĞÜDÜMÜ dinle:

Sonra anam hakkını helâl etmedi deme.

Bir zamanlar...Rızvaniye'de

Ezan sesi yayılırdı perde perde.

Kalemizde bayrağımız sallanırdı

dalga,dalga.

Sokaklarda çocuklar oynardı

cıvılcıvıl.

.....
Haydi git oğlum,

Babanın gittiği yere.

Haydi git oğlum,

Sen de geri gelme.

Eğer geleceksen geriye:

Ezansesini getir Rızvaniye'ye.

Eğer geleceksen geriye:

Bayrağımızı getir bana hediye.

İşte gençlerimizden beklediğimiz budur. El Nisanı kazandıran, ondan önce aylar boyu düşmanla pençeleşen ve yılmayan, onu aç ve susuz bırakarak, şehitler vermek pahasına dize getiren, biraz da, o zamanki annelerin bu kutsal duyguları davranışları, cesaretleri, fedakârlığıdır.

Şanlıurfa'mızın işgali ve kurtuluşu konusunu içeren şiirler üzerindeki düşünce ve görüşlerimizi, bu yazımızın akışı arasında, münasip şekilde, yer yer belirtmeğe çalışmış olmakla beraber burada, şimdi, oldukça toplu olarak ta özetlemek yerinde olacaktır. Bir kerre, ilkönce, şunu belirtelim: Tarihi boyunca bir çok medeniyete, kültürel faaliyetlere sahne olmuş, ilimde, sanatta, tarımda ileri gitmiş, hak ve hürriyet mücadelesi vermiş, daha Hz. Ömer'in hilafeti esnasında, 639'da, İslâmın nuru ile aydınlanmış bir bölge ve beldeyi, kim olursa olsun ve nasıl bir güce sahip bulunursa bulunsun, istila etmeğe kalkışırsa, elbette, büyük bir mukavemetle karşılaşacağını ve sonunun hüsrana olacağını bilmelidir. İşte Urfa işgalcileri bunu hesaplamadıkları için sömürgeciliklerinin tepkilerini hayatlarıyla ödemişlerdir. Ve gerek işgal, gerekse kurtuluş şiirleri: istilanın yarattığı kızgınlığı, üzüntüyü ifadelendirdikten sonra zaferin sevincini sembolleştiren birer belge, halk psikolojisinin birer kanıtı olmak bakımından önemli

ve değerlidir. Mesela Zeki Coşkun'un İşgal Günleri şiirini okurken sadece düşman askerinin obadan obaya giden yolları kapadığı belirtilmekle kalınmamakta, kapalı kapılar, çöle dönen çevre, ışsksız geceler yüzünden "Urfa'nın harabelerden geçilmez olduğu" na değinilmekle -biraz abartmalı da olsa- durum: gönüllerde derin bir üzüntü ve bununla beraber özlemle karıyık bir isyan duygusunun da doğmasına neden olmaktadır. Özlem, Urfa'nın bağ ve bahçelerine, açmayan güller, su san tatlı dilleredir. İsyana da yeni ve kabul edilemez durumun sebep olduğu manzara karşısında düşman askerinedir elbette.

Kurtuluş şiirlerine gelince, bizce bunların ortak tarafıdır: Müslüman ve Türk Urfalı'nın cesareti, mertliği, vatan sevgisi, kırılmaz azmi, esaret kabul etmez karakterinin, hemen hepsinde coşkuyla dile getirilmesidir. Kıratlıoğlu'nun Kurtuluş Destanından başlayarak anonim (yapanın adı bilinmeyen, halkın ortak malı olan) Kurtuluş Türküsü'ne, Halide Nusret Zorlutuna'nın Urfa Destanı'ndan Sema Demirkol'un Son Öğüt'üne kadar üzerinde durduğumuz şiirlerdeki hava: kahraman Urfalıların, mübarek Urfa toprağının tabii ve tabiattan feyz alan ruhunun şahlanışını aksettirmektedir.

Özetlersek varacağımız sonuç şöylece vurgulanabilir:

Şanlıurfa ve çevresi: hürriyet ve istiklâl (Özgürlük ve Bağımsızlık) içinde yaşamağa alışmış, esaret zincirinin boynuna geçirilmesine asla tahammülü olmayan kahraman, inançlı ve yılmınlık tanımayan Müslüman Türklerin yurdudur. Du

rumlar ve kořullar (ahval ve Őerait) ne olursa olsun kutsal topraklarına saldıracak, kendilerinin hak ve hürriyetlerini kısıtlamaĐa yeltenecek dűřman gűçleriyle savařmayı gűrev ve Őeref sayan bu toplum, saldırgan sűműrgecileri karřılarında gűrűnce, ilkűnce, onlara hınçla bakmıř, zamanı gelince de űcűnű almıřtır. Ancak hiç bir vakit zalim olmaĐı da planlamamıř, sadece űzgűr ve baĐımsız yařamak için ne gerekiyorsa onu yapmıřtır. İřte Őiirlerde terennűm edilen, dile getirilen bu asil duygu; Őanlı bir zaferin, mutlu bir kurtuluřun menkibesi, kuřaktan kuřaĐa űzenle emanet edilecek unutulmaz destanıdır.

HARRAN KAZILARI

Dr. Nurettin YARDIMCI

Harran Kazısı Başkanı

Kültür ve Turizm Bakanlığı

Eski Eserler ve Müzeler

Genel Müdürü

Şanlıurfa'nın 44 km güneydoğusunda yer alan ve Akçakale ilçesine bağlı bulunan Harran günümüzde de tarihteki ismi ile anılmaktadır ve antik çağ kalıntılarının yanı sıra, kendine özgü sivil mimarisi ile de ilgi toplayan şirin bir yerleşme yeridir.

Harran Höyüğü Harran ovasındaki yüzlerce höyükten biridir. Eski çağlardan beri varlığı bilinen Mezopotamya ile Akdeniz'i birleştiren çok önemli bir istasyon olan Harran'da yapılan araştırmalar muhtemelen M.Ö. III binden M.S. XIII. yüzyıla kadar kesintisiz bir iskanın varlığını ortaya koymaktadır. Ayrıca günümüzde de höyük çevresinde yerleşmeler devam etmektedir.

Eski Babil devrinde sözü pek az edilen şehrin adının "URU KI KASKAL al Harran" şeklinde geçtiği eski kaynaklardan öğrenilmektedir. Kuzey Suriye'de bulunan Ebla tabletlerinde ise Harran

adı "Ha-ra-an" şeklinde okunmuştur.

Asur devrinde "I- -Ha-ra-an" veya "İ-na-Ha-ra-na-an" olarak geçen çok önemli bir yol kavşağı olarak anılmaktadır.Mezopotamya'dan gelen batı ve kuzey batıya bağlanan yolların kavşak yerinde bulunması nedeniyle Sümerce ve Akatça "Se yahat ve Kervan" anlamına gelen "Harran-u" denilmektedir.Diğer taraftan Asur ile Anadolu'yu birleştiren ticaret yolu üzerinde yer alması ile de Harran Anadolu ile sıkı ticaret ilişkileri olan Asur'lu tüccarların da önemli uğrak yerlerinden biri olmuştur.

Harran M.Ö.II. binde, Asur şehrinden sonra, ikinci önemli şehirdir.M.Ö.18. yüzyıla ait Mari tabletlerinin birinde Harran Sin (Ay) tapınağın da bir anlaşma imzalandığı belirtilmiştir.Bu anlaşma Hitit Kralı Şuppiluliuma ile Milan 1. Kralı Adad Nirari bu devirde (M.Ö.1310-1280) Harran'ı işgal etmiştir.I.Tiblatpler zamanında, M.Ö. 1100 yıllarında Harran büyük bir askerigarnizon haline gelmiştir.Uzun zaman dini merkez olma özelliğini yitirmeyen Harran, Crassus'un ölümüne kadar Part'ların eline geçmiştir.Daha sonra sırasıyla Nestorianlar, Hristiyanlar ve Haçlılar devrinde de önemini korumuştur.Harran, hiç bir zaman eski Asur devrinden itibaren süregelen kült merkezi özelliğini kaybetmemiştir. M.S.IX. yüzyılda aya tapanlar mezhebine mensup Sabi'lerin de kült merkezidir.Şehir İslam devrinde de önemini yitirmeyip Emevi hükümdarı II. Mervan zamanında bir süre başkent olmuştur.Ancak Harran en parlak devrini Eyyubiler devrinde yaşamıştır.Eyyubiler zamanında Harran şehirci

lığın, sanat ve tekniğin doruk noktasına ulaşmıştır.Harran şehri M.S.1260 yılında, Moğollar tarafından işgal edilmiş, tamamen yakılıp yıkılmıştır.Harran Moğol istilasından sonra eski durumuna dönemeyip, yerini yakınında bulunan Edes sa'ya, yani bugünkü Şanlıurfa'ya terketmiştir.

Sadece tarihinden bahsedilen Harran ören yeridir. Söz konusu devirlerden kalma pek çok eser mevcuttur.Yaklaşık 4 km'ye ulaşan surları, sur kapıları, şehrin Güneydoğusunda yer alan ve iyi korunmuş içkale, şehir merkezine yakın höyük ve höyüğün kuzey eteğine inşa edilen ve 33 m 35 cm yüksekliğindeki minaresi ile Ulucami şehrin ihtişamına tanıklık eden günümüze kadar ulaşan kalıntılarıdır.

Harran şehrini değişik zamanlarda çok sayıda seyyah ve araştırmacı gezmiş, şehrin tarihini açıklayan ve orta çağdaki ihtişamını anlatan yazılar yazmışlardır.Son olarak D.S. Rice 1951, 1952 ve 1956 yıllarında kısa süreli araştırma ve kazılar yapmıştır.

Harran tarihteki önemi nedeniyle, ihmal edilmesi ve tahribattan kurtarılması gereken, önemli merkezlerden birisidir.Bu nedenle Harran'da geniş kapsamlı kazı ve restorasyon çalışmalarına başlamak zorunlu olmuştur.Kültür ve Turizm Bakanlığı adına başkanlığım altında kurulan bir heyetle 1983 yılında çalışmalara başlanmıştır. Kazı ve araştırmalar 1984-1985 yıllarında da iç kale, Ulucamii ve höyükte sürdürülmüştür.

İÇ KALE VE ÇEVRESİNDEKİ ÇALIŞMALAR

Harran şehrinin güneydoğusunda şehir suruna bitişik olarak inşa edilen iç kale dikdörtgen planlı olup, köşelerinde kuleler mevcuttur. Zamanla üstten ve çevreden gelen taş, toprak ve moloz dış surun üst seviyesine kadar birikmiştir. Çalışmalara bu moloz birikintisini kaldırmakla başlanmış ve iç kalenin doğu ve güney kulesi arasında yer alan, Bağdat Kapısı ve çevresi, batı ve güney kuleleri çevresi ile iç kale çevresi temizlenmiştir.

ULUCAMI'DEKİ ÇALIŞMALAR

İslâm devrinin önemli eserlerinden olan Ulucami Harran höyüğünün kuzeydoğu eteğinde yer alır. Cami'nin doğu cephesi mihrabı Şadırvanı ve minarenin büyük bir bölümü kurulmuştur. Harran Ulucamii Emeviler devrinde II. Mervan tarafından 744-750 tarihleri arasında yaptırılmıştır. 104x107 m. boyutlarında olup, kapalı mekan iç sünnun sırasıyla 4 sahana ayrılır. Avlu ortasında sekizgen bir şadırvan ile onun kuzey batısında kuyu bulunmaktadır. Caminin dört cephesinde girişler mevcuttur. 1984 ve 1985 kazı mevsiminde caminin büyük bir bölümü temizlenmiştir. Cami girişleri, mihrap, minare girişi, şadırvan ve revaklı bölümler tümüyle açığa çıkartılmıştır.

HÖYÜKTEKİ KAZI ÇALIŞMALARI

Harran höyüğü, ören yerinin merkezine yakın, 400x360 boyutunda ve 22 m yüksekliğindedir. 1983 yılında höyükte tepe noktası çevresi ile bu alanın 70 m kuzeyinde iki ayrı alanda A ve B adı verilen 10x10 m boyutlarındaki açmalarda kazı başlanmıştır. 1984-1985 kazı mevsiminde bu alandaki açmalar genişletilmiş ayrıca höyüğün doğu yamacında C alanında çalışmalara başlanmıştır.

Üçüncü kazı mevsiminin sonunda, toplam A alanının da 1275 m^2 , B alanında 1000 m^2 , C alanında 300 m^2 alan kazılmıştır. Üç alanda da 0,50 m ile 2 m arasında değişen derinliklere inilmiştir. Harran höyüğünde A, B ve C alanlarında yapılan kazılarda, açığa çıkartılan 1. mimari kat, genel özellikleri, inşa tekniği, inşa malzemesi, plan ve boyut olarak birbirlerine yakın benzerlik göstermiştir. Binalar genellikle biti-

şik düzende değişik boyutlarda dikdörtgen ve ka re planlı olarak inşa edilmiştir.Yer yer taş te mel üzerine 24x24, 26x26, 28x28 cm boyutlarında ki kare tuğla ve kerpiçle örtülmüştür.Duvar ge nişlikleri 50 cm'dir.Binalarda iç mekanları ayı ran duvarlar 30-35 cm genişliktedir.Duvarların iç yüzeyleri sıvalı ve beyaz badanalıdır.Bina lar genellikle, 7,5x5 m, 9x7 m, 10x8 m boyutla rı olup tabanı taş ve tuğla döşelir, avluya a çılan 3x2 m, 3x3 m, 4x3 m, 4x2 m boyutlarındaki 5 veya 6 mekandan oluşmaktadır.Taş döşeli avlu içinde genellikle kuyular yer alır.Avluya açıl an diğer küçük mekanlar içinde tandır, ocak, bir bölümü taban içine gömülü erzak küpleri ve oturma şekilleri bulunmaktadır.Mekan tabanları sertleştirilmiş toprak sıvalıdır.Kapı genişlik leri standart olmayıp 63,72,82,90, 110 cm ara sında değişmektedir.Tüm mekanlarda tespit edi len duvar yükseklikleri 1 ile 1,5 m arasında ko runmuştur.Aynı binaya ait tavan kotları farklı olup binalar höyük eğimine göre oturtulmuştur.

ÇANAK ÇÖMLEK VE DİĞER BULUNTULAR

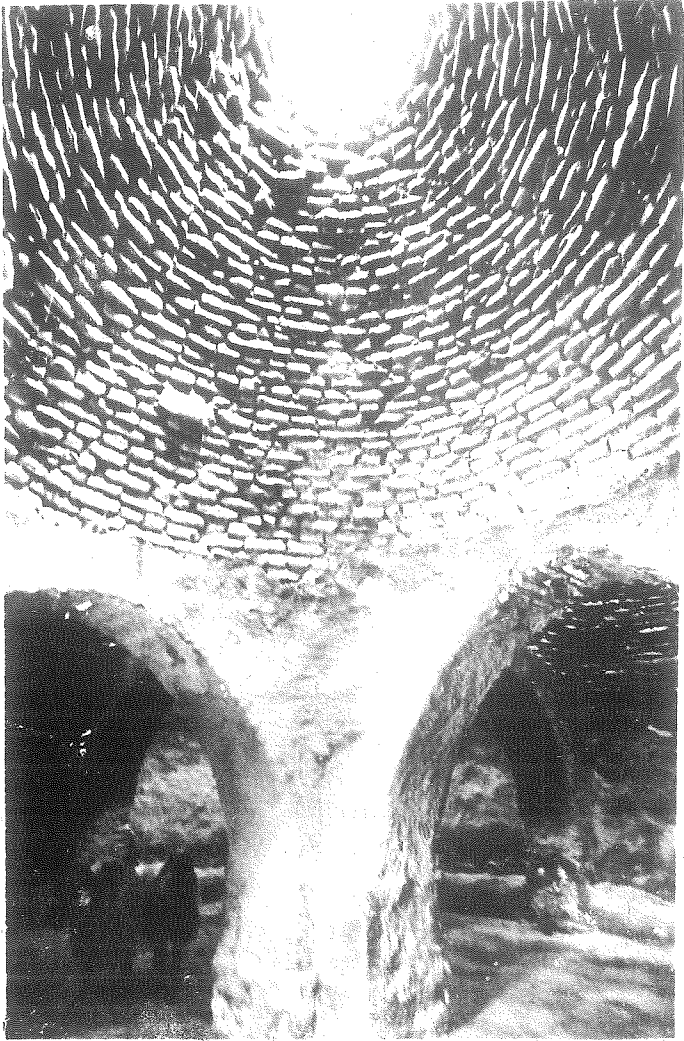
A,B ve C alanlarında 35,36.37,CC 35,36 DD 38 39, EE 40, EE 39, 40 DD ve 36,GG Plan karelerin de toplanan çanak, çömlek genel olarak iki gru ba ayrılmıştır.Birinci grubun açık bej, kirli bej ve açık pembe hamurlu, kum katkılı kilden yapılmış, kaba mutfak kaplarına ait parçalar o luşturur.Bazı parçaların dış yüzünde, oyuk çiz gi bezeme görülür.Kap formları arasında hafif içe kapanan kaseler, düz dipli oval gövdeli tes tiler, iri çanak çömlek ve küpler çoğunluğu teş

kil etmektedir.İkinci grup; sırlı çanak çömlek, düz mavi ve yeşil sırlılar, lüster tekniğinde yapılanlar ve sgrafittolar olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

Küçük buluntular arasında;pişmiş toprak figürinler, ağırşaklar, kalıplar, taş ağırlıklar, havan eli, ezgi taşı, kemik objeler, bronz eserler ve bol miktarda sikke mevcuttur.Ayrıca E, HUL.HUL tapınağının (Sin Mabedi) habercisi olan Nabonid Devrine ait oval biçimli üzerinde 16 satır çivi yazısı bulunan bir tablet parçası ile yine çivi yazılı bir tuğla parçası 1985 yılı kazılarında bulunmuştur.Her iki buluntunun üzerinde de Babil Kralı Nabonid ve Sin Mabedi'nden bahsedilmektedir.

Harran Höyüğünde A,B ve C alanlarında yapılan kazılarda 1.mimari katta, mekan içlerinde ve mekan tabanlarında bulunan bol miktarda sikke, çanak çömlek ve küçük buluntu, 1.mimari katın Eyyubi Devrine ait olduğunu kanıtlamıştır.

Böylece yıllardan beri terkedilmiş, tabiat şartlarının yanısıra insan eliyle tahrip edilmiş olan ve Mezopotamya'ya açılan bir kapı durumundaki bu önemli merkezde; Türkiye'de bulunan en eski cami kalıntısı, höyüğü, surları ve içkelisinin tümüyle araştırılıp, korunması, değerlendirilmesi ve bilim dünyasına tanıtılması yolundaki çalışmaların başlaması ile çağlar boyu kesintisiz iskân edilmiş olan bu tarihi yerleşimin kurtarılması yolunda önemli bir adım atılmış olmaktadır.

ŞANLIURFA'DA KÜLTÜR HAREKETİ

Mehmet OYMAK

Yıllarca sessizliğe girmiş olan Şanlıurfa'da ki kültür hayatı birdenbire canlanıverdi sanki. İlk canlılık emaresi olarak ortaya HARRAN dergisi ile beraberinde M.Emin Ergin'in "Urfa Folklorunda Düğün" , "Urfa'dan Derlenmiş Maniler", "Urfa Ağzı Sözlüğü"; Mehmet Atilla Maraş'ın "Aney"i, M.Adil Oymak'ın "Adsız Kitap"ını görüyoruz.

Özellikle 1985-1986 yılı ise bir patlama dönemi oldu Şanlıurfa Kültür Hayatında

I-MİLLİ MÜCADELEDE URFA:Ali Rıza Bey'in kurtuluş savaşı hatıraları Araştırmacı-Avukat Müslüm Akalın tarafından izahlarla günümüz yazısı ile yeniden okuyucuya kazandırıldı.Konusunda ilk ciddi eser oldu.Bir çok karanlık noktalar ise bu çalışma ile aydınlandı.(Milli Mücadelede Urfa; Müslüm Akalın, Cem Kitabevi, Hazar Psj. Şanlıurfa)

II-ŞANLIURFA'NIN KURTULUŞU:Kurtuluş Savaşın-
da Urfa Belediye Reisi olan ve Kurtuluş Hareke-
tinin önderliğini yapan Büyük Hacı Mustafa'nın
oğlu olan Cemil Hacıkamiloğlu tarafından yayın-
lanan eser, avami bir ifade ve metod, düzensiz
bir sıralama,kimi yerde anlaşılmayacak kadar u-
zun cümleleri ile yine münakaşa edilebilecek id-
dialarla ortaya çıkan kurtuluş hatıraları..Ki-
tap konuyla ilgilenenlerin mutlaka okumasını ge-
rektiren belge haline geliyor...Takdir edilecek
bir teşebbüs.(Kitapta isteme adresi bulunmadığı
için bilgi veremiyoruz.Tahmin ederim Özlem ki-
tapevi, Hazar Psj. Şanlıurfa adresinden temin
edilebilir)

III.ŞANLIURFA ŞAİRLERİ:Güç gerektiren bir
gayret ve azimle ve yılların emeği ile meydana
getirilmiş bir kaynak eser.Bedri Alpay yılları-
nı kalem ve matbuaya vermiş bir kültür aşığı.
Bugün 80 yaşını, bir çok mahalli gazeteler, der-
lemeler, telif eserlerle geride bırakmış olan
bu büyüğümüz dünya gözü ile eserlerinden biri-
nin yayınlanmasını görmüş oldu.

Dal Yayıncılık Sahibi M.Adil Saraç ne kadar
büyük bir hizmet vermiş oldu.Hayatta olanlardan
üçünün yer aldığı 88 Şanlıurfa'lı şairi bize ta-
nıttı.Değerli bir edebiyatçı olan M.Adil Saraç
Bey'den de Şanlıurfa Şairleri 2'yi beklemek oku-
yucunun hakkıdır.(Şanlıurfa Şairleri, Bedri Al-
pay, Dal Yayıncılık,P.K.135 Şanlıurfa)

IV.ŞANLIURFA KİTABELERİ:Araştırmacı-Öğretmen
Mahmut Karakaş'ın bir kaç yılını vererek taşla-
ra kazınmış bilgileri kitaba aktardığı bu eseri
bir çok konulara ışık tutmaktadır.Sanıyorum bu-

nun peşi sıra da eserleri gelecektir.(Şanlıurfa Kitabeleri, MahmutKarakaş, Dal Yayıncılık P.K. 135, Şanlıurfa)

V.ŞANLIURFA'LI ŞAİR ABDİ:Şiir defterlerinden ve ezber bilenlerden kaybolma noktasında bir şairi değerli edebiyatçı M.Adil Saraç yakaladı. Edebiyat dünyasına kazandırdı.Edebiyatımızın ustalarından Şair Abdi'nin bir çok şiirlerini M.A.Saraç'ın tespit ve gayretleri ile tanıyabileceğiz.Bu konudaki geniş malumatı ve mahareti bize bu umudu vermektedir.(Şanlıurfa'lı Şair Abdi, M.Adil Saraç, Dal Yayıncılık P.K.135, Şanlıurfa)

VI.PEYGAMBERLER ŞEHİRİ ŞANLIURFA:Kendisiyle öğündüğümüz şair hemşerimiz Mehmet A.Maraş'ın bir el kitabı olsun diye hazırladığı bu kitap konusunda ilk çalışmadır.Özellikle öğrenciler ve öğretmenler için bir boşluğu doldurdu.(Peygamberler Şehri Şanlıurfa, M.A.Maraş, Birlik Yayın, P.K.288, YenişehirAnkara)

VII.BÜTÜN YÖNLERİYLE ŞANLIURFA:Peygamberler Şehri Şanlıurfa'dan sonra hemen yayınlanan bu çalışma da bazı eksiklikleriyle yine öğretmen ve öğrencilere yönelik bir derleme.(Bütün Yönleriyle Şanlıurfa:Özlem Kitapevi, Hazar Psj.Şanlıurfa)

VIII.ŞANLIURFA ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİ:Şanlıurfa ağzını dil ve ifade özellikleriyle beraber incelerken kültür, folklor ve hayat tarzını da anlatmaya vesile olan bu eser; aynı zamanda dil bilimciler için de bir kaynak olmuştur.M.Adil Saraç dil ve edebiyat konusundaki uzmanlığı ile bu eseri de bilim dünyasına kazandırmıştır.

(Dal Yayıncılık P.K.135 Şanlıurfa)

IX.ŞAİR YAŞAR NEZİHE HANIM:Şanlıurfa'da gazelleri ile sevilen NEZİHE'nin gazelleri ilk defa bir incelemeye tabi tutulmuştur.Her Urfa'lının şiir ve musiki yönüne hitap eden NEZİHE'yi İbrahim Halil Çelik'in bu incelemesi ile daha iyi tanımış olacağız.(Dal Yayıncılık P.K.135 Şanlıurfa)

X.ŞANLIURFA KURTULUŞU VE TARİHİ SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ: Üniversite camiasından bilim adamlarımızın Belediyenin organizesinde yapılan sempozyumda sunulan bildirilerden oluşmuş bu kitap ciddi ve ilmi bir belgeler albümüdür.Şanlıurfa Belediyesi tarafından yayımlanmıştır.

Yazımızda bu kadarını saymakla yetineceğimiz (ve gazete, dergi ve konferansları hariç tuttuğumuz) kitaplık çaptaki yayınları görünce Şanlıurfa'da kültür patlaması demeyi yadırgamaz. HARRAN dergisi ile aralanan kapıdan; kültür dünyamız yeniden canlanmaya ve aydınlanmaya başladı.Dileğimiz bu hızda devam etmesi ve kurulacak HARRAN Üniversitesi ile mecrasına girmesidir.

İNGİLİZ İŞGALİNE İLİŞKİN BİR BELGE

Müslüm AKALIN

Mondros Mütarekenamesinin kaypak ifadelerinden yararlanarak Urfa ve çevresini işgal eden İngilizler, bölgedeki faaliyetlerini iki noktada yoğunlaştırdılar: Gayrimüslümlerle ilişkiler ve aşiretler arasındaki kışkırtıcı çalışmalar (1)

İngilizler, diğer aşiretlerle de ilgilenmekle birlikte, bölgenin en etkin aşireti kabul ettikleri Milli aşiretine özel bir önem veriyorlardı. Konuyla ilgili bir belgeyi aşağıda sunuyoruz: (4)

MİLLİ KÜRT KABİLESİ REİSİ İBRAHİM PAŞA'NIN OĞLU
MAHMUT BEY

Evvela selâmlarımızın kabulünü rica ederim. Mektubunuz dolayısıyla hakkınızda edindiğimiz izlenimlerden esinlenerek Suriye İngiliz Ordusu Kumandanı General Barrow, bana aşağıdaki emri gönderdi:

Bindirilmiş Çöl Kıtaları Kumandanı generale hitaben yazmış olduğunuz mektup kendisi tarafından büyük bir memnunlukla okunmuştur. General, 30 Haziran'da Urfa'daki birlikleri teftiş etmek üzere anılan bölgeye bir gezi yapmak istediğinden, aynı tarihte sizi Urfa'da görmeyi ümit etmektedir. Bu münasebetle kendisinin beslemekte olduğu en derin ve içten duyguların gerek size,

gerek pederinize ve gerekse kabileniz şeyhlerine duyurulması hususunun yerine getirilmesini bana tevdi etmiştir.

General ile buluşmak ve görüşmek fırsatını kaçırmayacağınızı tahmin etmekteyim. Bu görüşmeye engel hiç bir durum yoktur. Diğer taraftan bu mülakat sizi ziyadesiyle sevindirecektir. Zira Büyük Britanya hükümeti Kürt Milleti ve Kürdistan işleriyle pek yakından ilgilenmek arzusundaır.

Bu hususda iyi bir neticenin alınacağını ve bu arada daha bir çok hayırlı işlerin başarılacağını tabii addetmek icabeder.

Mister Jackson size ve erkek kardeşleriniz İsmail, Halil, Timur ve Abdurrahmar Bey'lere ve bütün kabileniz şeyhlerine en samimi duygularını aynı zamanda sarsılmaz dostluklarını arz eder.

Léonard Wolly (3)

(1) Kılınçkaya Derviş, Milli Mücadelede Urfa. Ank.1985, sah.18 vd.

(2) Bu mektup, Paul du Véou tarafından yazılmış bulunan La Passion de la Cilicie (Kilikya Faciası) adlı eserin Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi tarafından Türkçeleştirilmiş ancak yayınlanmamış daktilo metninin 76.sayfasından aktarılmıştır. Mahmud Bey, bu davete icabet etmemiştir. Ancak İngilizler işi pişkinliği vurup Mahmud Bey'in gönderdiği hediyelerden, davetin kabul edildiği anlamını çıkarmışlardır. (Aynı eser sah.77)

(3) Binbaşı Wolly, İngiliz Gizli Servisi'nin Ortadoğu'da görevli ajanlarındanır.

**ÖZ YURDUM URFA'DA
GARİBEM BÜLBÜL**

Abdullah BALAK

Yara kavuşmayan gülebilir mi
Cefa dert çekmeyen solabilir mi
Aşıklar bir yerde durabilir mi
Öz yurdum Urfa'da garibem bülbül

Ceyranı kimin dağdan dağa gezerem
İçimden geçeni durmaz yazaram
Yardan haber esmez candan bezerem
Öz yurdum Urfa'da garibem bülbül

Abdullah Balak'am seni tanıram
Sen gülden ben yardan yanaram bülbül
Yarsız şu dünyayı zindan sanıram
Öz yurdum Urfa'da garibem bülbül

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE

ve ŞANLIURFA'DA YAPILAN

TARİH - COĞRAFYA - SANAT

TARİH - ARKEOLOJİ ARAŞTIRMA

ve İNCELEMELERİ

A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU

Dicle Üniversitesi Müh.

Mim.Fakültesi Şanlıurfa

İnşaat Müh.Bölümü Sanat

Tarihi Uzmanı

Güneydoğu Anadolu'da Siirt, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerini kapsamına alan bölgede inceleme yapanların başında gelen seyyahların geçmişi antik çağa kadar uzanır.

Süryani tarihçi Mar-Yeşua 494-507 yıllarına ait olayları kapsayan "Urfa, Amid ve bütün Mezo potamya'daki Felaket Zamanına Ait Tarih" adını verebileceğimiz Vakayinamesini Urfa'daki bir kilisenin Başrahibi Sergius'un isteği üzerine yaz

maştır.

Şanlıurfa'nın, dolayısıyla Ortaçağ tarihi hakkında Urfa'lı Mateos'un Vakayinamesindenönemli bilgiler elde etmekteyiz.

Armon 1548, Evliya Çelebi 1649-1655-1656 Boullaye de La Gouze 1657, Otter 1748, Pococke 1743, Niebuhr 1774-8, Oliver 1807, gibi gezgin ve arşivciler bölgedeki kentlerin tarihini, toprak ve tarihsel yapılarını anlatırlar.

Fineir 1818, Buckingham 1827, Shiel 1838, Southgate 1840, Taylor ve Reybaud 1839, Poujoulat 1840, Jaubert 1843, Ussher 1865, J.G. Taylor 1865, 1868, Garden 1867, Lycklama 1875, Geary 1878, Barkley 1891, Nolde 1895, Müller-Simonis ve Hyvernat 1892, Sykes 1904, Soane 1912, Roger 1930, Kinross 1954 ondokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda bölgeyi inceleyen araştırmacıların başında gelmektedirler. Bunlar içersinde J.G Taylor gibi bölgenin tarihi kalıntılarını tespit ve tanıtmaya açısından yararlı araştırmalar yapanlar vardır. 1867 yıllarında Garden mimari kalıntılarla ilgilenirken bazı kitabelerin kopyasını da çıkarmıştır.

Padişah II. Mahmut'un isteği üzerine 1835 ve 1839 yılları arasında Şanlıurfa bölgesini askeri eğitmen ve danışman olarak tarayan Moltke'nin gezileri kendi türünde tek örnektir.

1825, 1836, 1839 yıllarında Hindistan'a kestirme bir bağlantı bulma gayesiyle Fırat ve Dicle nehirlerinde geniş işletme imkânları araştırmak ve yörenin sosyal ve ekonomik durumunu tespit etmek amacıyla bölgemizde araştırmalar yapan Chesney, "The Expedition for the Survey of the

Rivers Euphrates and Tigris...1850" adlı eserin de bu nehirler ve çevresindeki kentler hakkında Coğrafya ve Tarih bilgileri vermektedir. Chesney in bu eserinde Şanlıurfa'nın genel görünümünü veren ve Rızvaniye Camiini gösteren çok kıymetli iki adet Gravür de yer almıştır.

Ritter 1843-44, Reclus 1884 bölgenin coğrafyası hakkında bilgi edinilebilecek ondokuzuncu yüzyıl kaynaklarıdır. Ayrıca Rennell 1831, Huma ve Puchstein 1890, Cuinet 1892, Hartman 1896-97 topoğrafik özellikler, uzaklıklar, pusula okumaları ve haritalar gibi coğrafya bilgileri veren araştırmacılarıdır.

Haritacılık alanında bölgede en büyük ve en ciddi çalışmaları H. ve R. Kiepert yapmıştır. Tüm gezginlerin izlediği yolların da işlendiği Kiepert haritaları Güneydoğu Anadolu Bölgesi için başvurulacak değerli kaynaklardır.

Bağdat Demiryolunun yapılması için cernik tarafından 1876 yılında yapılan kartoğrafya ve topoğrafya araştırmaları bilimsel nitelikte çalışmalar olarak göze çarpar. Yirminci yüzyıl başlarında fiziksel Coğrafya ve insan coğrafyası ile ilgili incelemeler yapan ve haritalar hazırlayan Grothe 1911-12, Guyer 1916, bölgede ilk iklim incelemelerini yapmışlar, bu çalışmalar sonunda Diyarbakır ve Şanlıurfa'da ilk meteoroloji istasyonları kurulmuştur. Guyer, "Reisen in Mesopotamien, 1916" adlı eserinde Urfa'nın şehir planı ve çevre illerin yolları üzerindeki yerleşmeleri gösteren krokilere yer vermiştir.

Grothe 1911, Chaput 1936, bölgemizde jeolojik incelemelerde bulunan bilim adamlarının ba-

şında gelirler.Pietschmann 1946, Hennipman 1959 yıllarında bölgede doğal bilimlerle ilgili araştırmalarda bulunmuşlardır.

Texier 1858, Laurent 1925, Cahen 1935 bölgeyi gezmekle beraber tarihi hakkında araştırmalarda bulunmuşlar, Chapot 1907, Le Strange 1930 bölgenin tarihi coğrafyasını incelemişlerdir.

Simeon 1608-1619, Tavarnier 1713, Michaud ve Poujoulat 1835, Badger 1851, Tozer 1881, Cholet 1892, Wigram 1922, J.B.Segal 1950-53, H.J.W.Drijvers 1950-1973 bölgenin hristiyanlık tarihi ile ilgilenmişlerdir.Oxford Üniversitesi tarih profesörlerinden J.B.Segal tarafından 1970 yılında yayınlanan "Edessa, The Blessed City" adlı 308 sayfalık kitap, Şanlıurfa'nın hristiyanlık tarihi, Bizans dönemindeki olayları, mimari yapıları hakkında bizlere geniş bilgiler veren çok önemli bir eserdir.Kitabın sonunda yer alan bibliyoğrafya kısmı çok geniş tutulmuş olmasıyla bu konuda başvurulacak tek kaynak olma özelliğini taşımaktadır.

H.J.W.Drijvers "Cults and Beliefs at Edessa" adlı eserinde Urfa'daki dinler tarihi ile ilgili, "Bardaişan of Edessa" adlı eserinde de Urfa lı bilgin ve müzesyen Bardaişan hakkında bilgiler vermektedir.Dirivers ayrıca Urfa mozaikleri ve Süryanice kitabeler ile ilgilenmiş ve bu konularla ilgili olarak çeşitli yayınlarda bulunmuştur.

Fikret Işıltan'ın geniş bir araştırma ve inceleme neticesinde hazırlayarak 1960 yılında yayınlanmış olduğu "Urfa Bölgesi Tarihi" adlı 165 sayfalık eseri başlangıçtan 825 tarihine kadar

geçen olayları detaylı bir şekilde anlatması bakımından elimizde mevcut tek Türkçe kaynaktır. Ayrıca Işın Demirkent tarafından yine geniş bir araştırma neticesinde hazırlanan "Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi" adlı eser 1098-1118 tarihleri arasındaki olayları toplu olarak anlatan tek Türkçe kaynaktır.

Araştırmacı-Yazar Av.Müslüm Akalın "Milli Mücadelede Urfa" adlı eserinde 1919-1920 yıllarındaki Urfa kurtuluş savaşı tarihini güvenilir kaynaklara dayanarak sağlam temeller üzerine oturtmayı büyük bir ustalıkla başarmıştır.

Şanlıurfa'daki kitabeler, kaya kabartmaları ve kayacı eserleri ile ilgili araştırmalar yirminci yüzyıl başlarında yoğunluk kazanmıştır.Ki tabelelerle ilgilenen Sachau 1879-1880 Diyarbakır ve Şanlıurfa ile çevrelerinde incelemelerde bulunmuş, Şanlıurfa'daki Süryanice kitabeleri "E-dessennische Inschriften" adlı eserinde 1882 yılında yayınlanmıştır.Ancak Güneydoğu Anadolu nun eski yazılı kaynakları ile ilginenlerin başında gelen Oppenheim 1893-1899 ve 1911 yıllarında yaptığı araştırma gezilerinde Şanlıurfa ve Diyarbakır yörelerinden çok zengin epigrafik malzeme toplamıştır.Oppenheim'in derlediği bu kitabelerden Grekçe ve Latince olanlar Lucas tarafından, Süryanice olanlar Moritz ve Gertringen tarafından, Arapça olanlar da Berchem(1913) tarafından yayınlanmıştır.Konyar da (1936) İslami çağ kitabeleri üzerinde çalışmalar yapmıştır Şanlıurfa'daki İslami çağ kitabelerini en son Bedri Alpay ve daha sonra Mahmut Karakaş incelemiştir, bunlardan Mahmut Karakaş bu çalışmalarını

1986 yılında "Şanlıurfa Kitabeleri" adı altında yayınlamıştır.

Bölgenin klasik kalıntıları ve hristiyanlık devri yapıları ile Preusser 1911, G.Bell 1913 ilgilenmişlerdir. Preusser 1911 yılında yayınladığı "Nordmesopotamische Baudenkmäler altchristlicher und Islamischer Zeit" adlı eserinde Şanlıurfa'daki birçok yapı hakkında fotoğraflarla önemli bilgiler vermektedir. Gertrude Yonsthan Bell 1911 yılında Diyarbakır, Viranşehir, Resulayn ve Harran'a gelerek incelemelerde bulunur. Bell buralarda gördüğü hristiyan yapılarını, önce J.Strzygowski ve M.Van Berchem'in "Amida-Heidelberg, 1910" adlı kitabında, sonra da genişleterek ayrı bir kitap halinde "Churches and Monasteries of the Tur Abdin and Neighbouring Districts" başlığı ile Heidelberg'de 1913 de yayınlamıştır. İyi bir fotoğrafçı olan Miss Bell, araştırmalarıyla ilgili zengin bir not ve foto arşivi bırakmıştır. Sayısı altı bin kadar olan bu fotoğraf ve negatifler de Newcastle Upon Tyne Üniversitesine verilmiş, daha sonra bu fotoğraflar, "Gertrude Bell, A Selection from the Photographic Archive of an Archaeologist and Traveller" adı altında 1976 yılında aynı üniversite tarafından yayımlanmıştır.

Creswell, "Erken Devir Müslüman Mimarisi" adını verebileceğimiz İngilizce eserinde Harran Ulu Cami hakkında ayrıntılı bilgiler vermiş, caminin rölöve ve fotoğraflarını yayınlamıştır. (1932)

Albert Gabriel 1940 yılında Paris'te yayınladığı "Voyages Archeologiques dans la Turquie O-

oriental" adlı fransızca eserinde Şanlıurfa, Diyarbakır ve Mardin illerindeki İslami devir yapıları hakkında plan, rölöve ve çok güzel fotoğrafımlarla önemli bilgiler vermektedir.

T.Sinclair 1983 yılında yayınlanan "Armies and Frontiers in Roman and Byzantine Anatolia" adlı kitapta yazmış olduğu "Byzantine and İslamic Fortification in the Middle East" başlıklı incelemesinde Şanlıurfa, Harran ve Birecik kaleleri hakkında ayrıntılı bilgiler verir.

Urfa'lı şair araştırmacı Mehmet Atilla Maraş "Peygamberler şehri Şanlıurfa,1986", şair yazar ve yayıncı M.Naci İpek "İlimiz Şanlıurfa,1986" adlı eserlerinde Urfa ile ilgili olarak her konuda yapmış oldukları araştırma ve derlemeleri toplu bir şekilde sunmuşlardır.

Şanlıurfa'da yapılan arkeolojik kazı ve araştırmaları Belediye Başkanlığı tarafından 1986 yılında bastırılan 'Şanlıurfa'nın Kurtuluşu, 66. Yıl" adlı kitapta tarafımızdan "Şanlıurfa'da Yapılan Arkeolojik Araştırmalar ve Kazılar" başlığı altında ayrıntılı olarak anlatıldığından bu yazımızda söz konusu araştırmacılarından kısa bir şekilde bahsedeceğiz.Gautier 1894, Kılıç Kökten 1946, 1952, William Brice 1947, Halet Çambel ve R.Braidwood 1963, Nuri Gökçe ve Seton Lloyd 1951-1953, Bruce Howe 1964, Harald Hauptmann 1980-1987, Barthel Hroda ve Manfred Behm-Blanke 1979-1986, Leon Marfoe 1979-1986, Osman Öçmen 1979, Adnan Mısır 1981-83-85-86, A.Cihat Kürkçüoğlu 1983 yıllarında Şanlıurfa'da arkeolojik kazı ve araştırmalar yapmışlardır.

Ayrıca, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü

Dr.Nürettin Yardımcı Başkanlığında 1983 yılında başlatılan ve halen devam eden Harran Arkeolojik kazı ve araştırmalarında bölgenin tarihini ve mimari geçmişini aydınlatacak önemli bulgular elde edilmektedir.

KAYNAK:

- Eyice, Semavi : " Gertrude Bell "
Arkeoloji ve Sanat Dergisi, Sayı 2. İst.1978
- Günay, Duygu-Whallon, Jr.Robert : " Araştırma Bölgesinde Daha Önce Yapılmış İncelemeler ve Geziler "
Güneydoğu Anadolu Tarih Öncesi Araştırmaları I.
İst.1980
- Kürkçüoğlu, A.Cihat: " Şanlıurfa'da Yapılan Arkeolojik Araştırmalar ve Kazılar "
Şanlıurfa'nın Kurtuluşu 66.Yıl Şanlıurfa 1986
- Segal, J.B. : Edesse the Blessed City
Oxford 1970

NABI'NİN TUHFETÜ'L- HARAMEYN'İNDE URFA

Mahmut KARAKAŞ

Şanlıurfa'nın yetiştirdiği büyük şair Yusuf Nabi "Tuhfet'ül-Harameyn" adlı eserinde birçok şehirlerle birlikte Urfa'yı da anlatıyor. Seyahatname görünümünde olan ve Hicaz seferini anlatan bu eserde, Urfa hakkında çok az bilgi vermesine rağmen, üçüzyıl önceki Urfayı bize tanıtmayı ve Nabi'nin Urfa'ya olan özlemini anlatması bakımından büyük bir önem taşır.

Şair Nabi, hicri 1089, miladi 1678 tarihinde padişah Sultan Avcı Mehmet Han (saltanatı 1648-1687) devrinde hacca gitmek istemişti. Bu isteğini padişahın damadı ve kendisinin koruyucusu musahib Mustafa Paşanın izni ile gerçekleştirmişti. Sefer hazırlığı sırasında padişahın verdiği hediyeler ve Mısır muhafızı Abdurrahman Paşaya, Nabi'ye kolaylık göstermesi için yazdığı hatt-ı humayun, Nabi'yi o kadar sevindirmiştir ki, bu sevincini eserinde açıkça belirtmiştir.

1678 yılında hac kafilesi İstanbul'dan yola çıkarken, Nabi bu seyahatini yazıya geçirmeye, geçtiği şehirleri ve gördüğü önemli olayları ya zarak hatıralarda yaşamaya karar verdi. Çünkü o böyle bir seyahati yıllardan beri düşünüyor ve Allah resulünün memleketinin özlemi içinde yaşı yordu. İşte bu yüzden, seyahat sırasında yazaca- ğı bu eserine de "TÜHFETÜ'L-HARAMEYN" adını ver di. Üsküdar'dan yola çıkan hac kervanı, Anadolu' yu baştan başa geçip, Halep şehrine gelince, doğup büyüdüğü şehir Urfa'yı da görmek, dost ve akrabalarını ziyaret ederek, hasret çıkarmak is teyen Nabi, bu isteğini şu mısralarla anlatmış- tır.

-NAZM-

Sineyi mahzen şevk eyledi sevda-yı vatan
Çeşmi bigane-i hab etdi temâşâ-yı vatan
Kalmadı kargeh-i dilde meta-ı-ârâm
Oldu garetzedei pençei yağma-yı vatan
Dar-ı gurbette garip andığı demde vatanı
Dil ciğer canları canlar teni ten pireheni

anlamı görüldüğü halde meşhur olmakla beraber, o zamana kadar tutulan ihtiyar dizgini artık el den kaçı. Bana heves ve hasret iniltisi arkadaş oldu. Cismimi besleyen ve koruyan URFA şehri ta- rafına doğru binek hayvanı elde olmadan sürüldü

-BEYT-

Çünan beşevk hıraman şüdem der an kişver
Ki su-yi hacle şıtaban aruz nev damad
Halepten Urfaya gelirken yol ortasında bulunan
Birecik kalesinin eteğinden kehkeşan misali a- kan Fırat nehrinden kayıklarla karşıya geçildi.

-71-

İkinci gündü, gurbeti, vatandan ayıran şehir ka-
pısı görününce, alnı yere koyup toprağı öpmek
müyesser oldu.Vatandan ayrılarak devletin baş-
kenti İstanbul'a gidişten, bu nüshanın yazılışı
na kadar onüç sene geçti.Allahu tealaya hamdol-
sun mutluluk sebepleri hasıl oldu.Ümitler ve gü-
ven derecesine kavuştu.Geçen her sene pek güzel
ve Cenabı Hakkın lütuflarından bir bahşiş olan
büyük nimetlerle dolu olmasına rağmen, yine de

-BEYT-

Yusuf ki be Mısıra padişahi mikerde

Migüft geda buden-i Ken'an huşter

sözü üzre, vatan hatırlandıkça şehrin etrafında
ki toz ve toprakların birbirine karışması akla
geldikçe lale renkli gözyaşı damlaları zincirle-
me olarak akıyor ve gönül divaneye dönüyordu.

"hübbü'l-vatan-mine'l-iman" iniltisi ile gö-
nül zincirli delilere benzerdi.Bu kadar hasret
ateşi ile gönül açıcı şehrin kapısından içeri
ayak basmak müyesser olduğunda, beynin derinlik-
lerinden yükselen sevinç buharı, nemlenerek göz
pınarlarında akıp gelen gözyaşı oldu.Eğer ik-
sir-i azamdan daha muteber görünen tutyasız ha-
sat tozu kılınmasa, sel halinde coşarak akan
gözyaşı, Nuh tufanı kıssası sahifelerini yıkaya-
cak derecelere varırdı.Bu coşkun sevinç ağlama-
sı haliyle dünyaya geldiğim evin kapısına ayağı
mın tozu ile girmek müyesser olduğunda, arzu
rüzgarı ile kapıları göğsü yarık, pencereleri
arzulu, saçakları sefa uçuşuna kanat açmış, ke-
merleri adeta kollarını kaldırmış merhaba diyor
Yapraklar ve ağaçlar hal dilleri ile hoş geldin
diyor.Yeşil sahası tuti dilleri ile Allaha şük-

rediyordu.

-BEYT-

Revak manzar çeşm-i men aşiyaneî tüst
Keremnüma ve fûrud ageh hane haneî tüst

nağmesi ile dört duvar arasında karmakarışık
bir sevinç duyulurdu.Özellikle anne ve babamın
evliliklerinin meyvesi olan kız ve erkek kardeş
lerim ki,

-BEYT-

Mera ümid visal-i tu zinde midared
Ve ger ne her demem ez hicr tüst bim-i
helak

terennümü ile bu kadar zamandan beri gözleri
pencerede hasretle yolu gözler, kulakları ise
müjde haberini dikkatle beklerlerdi.

-BEYT-

Acep görürmüyüz ol ruyi bir dahi
Yoksa kalur gider o garib el-diyar gelmezmi
iniltisi ile ah ve enin ve hüznü kalbi kendi-
lerine arkadaş ederek, bir köşede oturdukları
halde, bu denenmiş ayrılık ateşi ile haremin ka-
pısında yüzümü gördüklerinde, herbiri bir müd-
det hayretten donakaldılar ve azsonra ileri atı-
larak

-MISRA-

İnki mibinem bidarist ya Rab ya bihab
anlamı ile sağdan ve soldan hasretle kucakladılar.
Kavuşmanın neşesi bir müddet devam etti.Önce
şuur şaşkınlıkla birkaç defa gidip geldi.Bir
birimizle koklaşarak, eski alışkanlıklar ve ta-
nışıklıklar yeniden kazanıldı.

Hazreti Allaha çok çok hamd olsun.Gurbete dü

şen, vatan hasreti çekenleri vatanlarına kavuşturmayı nasib eylesin amin.Sanki o sevinç vakti canlandırılarak hayata eklenmiş yeni bir sahne veya hayatın nadir görülen bir parçasından kıymetli bir bölüm olmuştur.

O gönül eğlendirici vakitte, gönül bardağını dolduran sevinç şarabının nasıl olduğunu yazmak sarhoş gibi salınan bu kalem için mümkün değildir.O günde dalgalanan ve yayılan bu dalgaların miktarını yerlerine yerleştirmek için ressam olmak lazımdır.Cismani kavuşmadan ileri gelen ruhani zevk ile, gah ayrılık günlerinin ve gah içten gelen arzuların zorluklarını konuşarak, ömür hazinesinden bir gün çalındı.Çocukluk zamanından fazla bilgim olmadığı büyük şehire yeni geldiğimde, o zamandan unutamadığım bazı hatıralarım yeniden canlandı.Her tarafa baktıkça Cennet bahçelerinin lezzetini hissettiren güllistanlar, özellikle mekteb köşesinde halka bağladığımız zamanlarda kâh aynı derse alışkanlık ve kâh aşk ve muhabbet yazısı meşkettiğimiz çocuklar ve arkadaşları hatırlattı.

-BEYT-

Harlar zabteylemiş tahtını sultan gülün
Zağlar tutmuş dırığa caygahın bülbülün
resmi üzre herbirinin yanaklarında sakalı belir
mişti.Belki çoğunluğu

-MISRA-

Şükûfei çimen rahmetest mu-yi sefid
uygunluğu ile sümbülistan ortasında yasemin gös
tererek,

-BEYT-

Şud ez feşar gerdun mu-yi sefid ve serzed

Şiri ki hurde budem der ruzigâr tifli
sözü ile o zamana kadar geçen hayatlarını birbi
rine hikâye etmişlerdi. Böylece geçmiş zamanla-
rını yeniden hatırlayarak, gençlik günlerinin
sevinci kazanıldı. Özellikle bu fakirin boynuna
misafirlik hamaylısı nakşolunduğu günlerden be-
ri, güzel tatlı yüzlü, mürebbiyenin omuzlarına
süs olan güzellik sermayesi ve nice sallanan be-
şikten, salınma şekli öğrenen nazlılar ve nice
ana rahminden doğmaya hazır olan ay alınlılar ki
her biri iftihar bostanının başı yükseltilmiş
bir servisi ve herbiri bir ceylan bakışlı ay
parçası ve aşık şikâr (sevgili) olmuşlardı.

-BEYT-

Billah bigû çi nam darî

Ve ender çi felek makam darî

diyerek gâh isimlerin haber ve halleri ile tah-
sil olunmuş ümitler ve gâh güzellik ve olgunluk
sahifelerinin mutalaası ile gönlü mesrur olarak
gezinip, bağ ve bahçeler seyredildi.

Allahu Tealaya hamdolsun, sunulan hakirâne-
miz ile memleketimizin ahalisi de kalplerin mi-
safirhanesi, ferahlık kafilesinin durak yeri o-
lup, tanışma ve sohbetin gerekli bölümleri, say-
gı ve ağırlama merasiminin yapılışından sonra
mahalleleri gezilip, evler ve mübarek sayılan
yurtlar ziyaret edildi. Özellikle kendisiyle övü-
nülen memleketimiz Allah resulu, Halilürrahman,
rahim olan rabbimizin seçkin kulu, hakiki dost-
luk sığınağı İbrahim salavatüllahi ala nebiyyi-
na ve aleyhi hazretlerinin yaratıldığı yerin en
iyi sermayesi olan kerimlik gösteren, varlığı
la kıymetini arttıran ve bütün çevrenin süsü o-

lan bir mağara vardır ki, nurlar hazinesidir. Anlatılan bu şehirde Mevlid-i Halil namıyla şöhretin sınırına yetişmiştir. Döşeme, tavan ve dört duvarı deliksiz yekpare mermerden yontulmuş olmakla, sızma ihtimali olan bütün yollar tıkalı iken, tertemiz saf bir su ile dopdolu olması Hz. İbrahim'in mucizesine bir işarettir. O mağaranın batısında bulunan doğduğu mübarek yer özel bir yeşil sanduka ile bellidir. O mağara ile doğu tarafından bitişik diğer bir mağara daha vardır ki, Hz. İbrahim'in muhterem annesi o nazenin dostluk beşiğini, kötü Nemrud'un zulmüne hizmet eden, her tarafı dikkatle araştıran adamlarının korkusundan ve onların kötülüğünden korumak için, mağaranın kucağına emanet eylediklerinde kadir settar olan Allah'ın fermanı ile şerirlerin kötülüğünü def ve sırlar cevahirini gizlemek için, mağaranın ağzının etrafını örümcek ağı ile mühürlemişti.

O inceleme kütüphanesinin yeni öğrencisi Hz. İbrahim, ezeli istidadın muktezası ile firuze renkli yaprağa nusha koyan gökyüzünde resmedilmiş olan noktalar halindeki küçük büyük yıl dızlardan gerçek Tanrıyı keşfetmeye çalışıyor, içyüzlerini araştırdığı halde, yıldızların alın yazısı olan geceleri görünüp, gündüzleri kaybolma özellikleri, tanrı olarak kabul edilmelerine engel oluyordu.

"Fatiri's-semavat ve'l-ard" tarafına kulluk yüzünü yöneltmesini buyurdıkları hidayet yerlerini koparan misk kokulu tozun ayarıyla gözler nurlandı.

Yine inayet bazusunun yiğiti Hz. İbrahim, man

cınık kefesinden Nemrut ateşinin arasında uçtu-
ğu sırada, Cenabı Hakkın feyz bahşetmesi ile a-
teşin yükselen alevine gül bahçesi elb'esi giy
dirilmiştir.Kamış kalemin dilinden damlamış bir
rivayete göre, meşhur ve muhterem misafir ate-
şin kucagında acz icinde bırakıldığı zaman müba-
rek iki dizinin yere değmesi ile Cennete yükse-
len dua ve şükürleri, yeryüzünden fıskıran ha-
yat suyu ile soğukluk ve selameti bulduğu Kur'a
nı Kerimle sabit olmuştur.Halen bu kaynağın et-
rafında dikkatle imar edilmiş büyük bir havuz
vardır ki, kenarında duran bir kimsenin kolay
tanınmayacağı kadar uzunluktadır.O tatlı suyun
dibinde olan o havuzun içine gümüş renkli suyun
üzerinde koyu renkli hoş görünen balıklar, su
üzerinde görünen vücutlarından utanmayıp, havuz
kenarından geçen ziyaretçilerin ayaklarına yüz-
bini birden hızla koşarak, ekmek parçası iste-
mek lisan haliyle

-BEYT-

Bus leb mehveşan'ı anlamaz herkez

Bus leb nandadır sipihr ile niza
anlamını icra ederler.

Hatırdan çıkmayan o havuzun batı tarafında,
kalenin gölgesinde cennet görünümlü bir tekke
vardır.Bu tekkenin balkonları şehname tasvirli
meclis gibi, firuze renkli yaprakları mavi üzre
çekilmiş, kubbenin tepesi altın yaldızlı, kubbe
leri gökyüzünün en geniş tabakası olan felek-i
esir'in altına yetiyecek kadar yüksektir.Havu-
zun çevresi ise, Hz.İbrahim ateşe atıldığında,
ateşin sönerek gülbahçesi olmasından geriye ka-
lan birbirine karışmış ve büyük gölgeli ağaçlar

ile süslenmiştir.Şimdiye kadar buranın toprağı kazıldıkça bir kaç mızrak boyunda kül çıkması ile o bölgede Hz.İbrahim'in ateşe atılmasının doğruluğı ispat olunmuştur.O hidayet çeşmesinin başı şehir kalesinden dışarı çıkıncaya kadar mecrasında bulunan bahçeler, camiler, mescitler tekkeler, evler, su değirmenleri, gusülhaneler ve kahvehanelere su akıtıp yetiştirdiğinden başka, şehrin dışında da sayısız bahçeleri sular.O keder yıkayan yerin güney tarafında bulunan ulu felek dağının tepesi üzerinde baş yükseltmiş olan yüksek kale, feleği kıskandıracak yükseklikte, kafir ve sapık mühendisler tarafından yapılmıştır.Üzerinde hile ve aldatıcılık okulunun öğretmeni İblis aleyhi la'nenin kalıp dökerek yaptığı iki kıta yontulmuş taştan tertib edilmiş minare görünüşlü mancınık vardır.Güya mel'un Nemrut'un batıl iddiası için ağızsız suret görünümünü alır, veya eski İran Hükümdarı Dahhak gibi iki çocuk beynini birbirine karıştırarak yiyen bir adamdı.Gah çok acaip su mahzeni düşüncesi, eski zaman olayları, gah o keder dağıtan gezinti yerinin müşahadesiyle cennet zevkinden ayrılarak birkaç gün dinlendikten sonra, kısa süren bu kavuşmayı yine ayrılık elbisesiyle değiştirerek, Hicaz yolunun çınlayan sadasının gönül meclisinde nağmeye başladı.

-KASİDE-

Gel gönül azm reh-i beyt-i Hüda eyleyelim
Sa' edüb Merveye tahsil-ii Safa eyleyelim
İşimiz eylesün altun dû cihanda Mevlâ
Navdan-ı zerin altında dua eyleyelim
Arafatın sürelim hakine yüzler gözler

Surh-i ruy olmağa iksir rica eyleyelim
Leb-i lebbeyk zem ve çeşm-i sirişg ifşânı
Kuçei h'ahes rahmetde gedâ eyleyelim
Kâse kâse zemzemden içüb ab-ı hayat
Can-ı pür illeti lebriz şifa eyleyelim
Alalım gevher-i rahmet verelim nukd günah
Dili sevdâger bazar-ı meni eyleyelim
Bab-ı sultan serâ perdei levlâke varub
Kaddimiz bar tazarru'la dûtâ eyleyelim
Verelim ravzai pâkine salatiyle selam
İllet cürme şefaatile şifa eyleyelim
Olalım hak der-i ravzasına naşiye sâ
Cebhemiz maşrık hursid-i Huda eyleyelim
Defter-i cürmü yakub eyleyelim hakister
Nabiyâ ayinei kalbe cilâ eyleyelim.
sözüyle yol arzusu artarak, bir sabah vakti Urfa'daki dinlendiğimiz yerden ayrıldık. Birecik yoluyla Hicaza gitmek üzere Urfa gerilerde bıraktı.

HALEPLİ BAHÇESİ

ŞAIR SAKIP EFENDİ

ve NESİME HANIM

A. Naci IPEK

-Ol saltanatın yeller eser şimdi
yerinde-

Unutulan yörelerimizden biri Halepli Bahçesi ise, unuttuğumuz kıymetlerden biri de, muhakkak ki, Şair Sakıp Efendi'dir!

Eski yılların Halepli Bahçesi, şimdi öyküler de, hatıralarda, şiirlerde ve türkülerde kaldı. Acaba hangimiz hatırlayabiliyoruz, Halepli Bahçe alemlerini; Şair, rindmeşrep, hoşsohbet ve hamiyetperver Sakıp Efendiyi...Hiçbirimiz...Ancak yaşları yarım asrı geçenler, belki...Son zamanlarda hatırlanıp moda olan

'Kapıyı çalan kimdir;
Aç bakım gelen kimdir?
Yaram derine düştü
Belki gelen hekimidir...
Koy desinler, desinler
O dilleri yesinler...
Halepli Bahçesinde
Nesime'm oynar desinler...
Liverimin kaytanı
Sen geldin, ağan hanı?
Seni seven çoğ olur,
Candan sevenin hani?"

Türküsünü zevkle dinleyip geçiyoruz. Burada söylenilen Halepli Bahçesi neresidir, nasıl yerdir? Nesime kimdir, öykücü nedir? Şarkının güfte ve bestekâarı Mikım Tahir' olduğunu biliyor muyuz? Biliyorsak bu dev sanatçıyı biraz olsun tanıyabiliyor muyuz? Ne gezer? Oysa. bir zamanlar Halepli Bahçe ile Nesime öylesine birbirileri ile özdeşmişlerdi ki, birbirinden ayırmak mümkün olmazdı. Ama şimdilerde bilenimiz değil, hatırlayabilenimiz bile yok.

Aslında Halepli Bahçesi'nin öyküsü Şair Sakıp Efendi ile başlar. Sakıp Efendidir ki, boş ve geniş bir tarlayı "Halepli Bahçesi" yapabilmiş, imar etmiş, mamur hale getirmiş, kasır'lar havuzlar yaptırmış, bir yeşil köşe haline getirmiştir. Çiçekler açtırmış, bülbü'ler öttürmüş, kemanlar çaldırıp, neyler üflettirip gazeller okutmuştur. Ve... Zaman olmuş, Halepli Bahçesi, gariban Nesime için bir barınak, bir yuva olmuş tur...

Evet, Birecikli Hacı Mustafa oğlu Emin, Serisat köyünde doğmuştur. İlk ve sonraki medrese öğrenimini Birecik'te, askerliğini ise Urfa'da yapmıştır. Askerken Urfa'yı sevmiş, dostlar edinmiştir. Terhisten sonra gittiği Birecik'e ısınmamış, kısa bir müddet sonra Urfa'ya gelip yerleşmiştir. Tahsili olduğu için iş bulmakta gecikmemiş, Şer'îye Mahkemesi kâtipliğine tayin edilmiştir.

Edebiyata vukufu, şairliği, kültürü ve iyi dilakı ile mahkeme camiasının dikkatini çeker, dost çevresi gittikçe genişler. Genç olmasına rağmen hatırı sayılır, sözü dinlenilir, dost ve musiki meclislerinde aranır olur. Bu aşamada Urfa'da devamlı kalmağa karar verir. Bir arkadaşının aracılığı ile Halepli Bahçesini alır. Aldığında orası boş bir tarladan ibaret idi. İlk önce tarlayı islah etmeğe uğraşır, ağaç diktirir. Artık boş tarla, bir bahçe olma vasfını kazanmağa başlar. Hem de güzel bir bahçe. Bahçeyi meydana getirirken, şiirleri de elden ele dolaşıyor, meclislerde okunuyordu. Bu zamanda Köroğlu İbrahim Halil Ağa'nın kızı Hatice ile evlenir. Evlendikten sonra memuriyetten ayrılarak ticaret yapmağa başlar. Ticarete şansı yaver gider, iyi kazanmağa başlar ve Halepli Bahçesinde gönlünce bir köşk yaptırır. Bu köşke, Sakıp Efendi (kasr) der. Köşk 250 metrekare kadar bir avlu içersinde kesme taştan güzel bir mimari ile iyi ustalara yaptırılır. Köşkün yapılış tarihi 1845 yılıdır. Köşkün cümle kapısı doğu yönünde idi. İçeri girildiğinden kuzeyde mutfak, batıda ise küçük fakat çok güzel bir aile hamamı vardır. Bodrumu

kiler ve depo olarak kullanılırdı. Bakıcılar için küçük odalar ile büyük bir salon zemin kat-
ta bulunuyordu. Salondan 20 ayak merdiven ile
köşke çıkılırdı. Köşkün kuzey tarafından büyük
bir salon, batısında üç oda, güneydoğu tarafın-
da ise Sakıp Beyin has odası vardı. Bu odanın
dört duvarı, Sakıp Efendinin rüşur gazeli ile
süslü idi. Şiir kadar hat sanatına da vakıf olan
Sakıp Efendi, gürgen tahta üzerine beyaz boya
ile talik yazı ile gazeli yazıp asmıştı. (Gaze-
lin tamamı, Mahmut Karakaş-Şanlıurfa Kitabeleri
Sh.36'da) Bu odadan etrafın ve bahçenin manzara
sı doyumsuzdu. Bahçede, yetişebilen, tüm meyve
ağaçları vardı. Avludaki havuzun fıskiyelerinden
sular fışkırır renk renk çiçekler arasında bül-
büller şakır şakır öterlerdi. Bülbül seslerine
rayihalarına keman ve cümbüş sesleri karışır;
gazeller, hoyratlar Kaladan, Topdağından dinle-
nilirdi.

Sakıp Beyin oğlu Halil'de büyümüş, delikanlı
olmuştu. Onunda arkadaşları köşke misafirliğe
gelmeğe başlamışlardı. Böylece Sakıp Efendinin
yaşlı dostları bir salonda, oğlu Halil Efendi-
nin arkadaşları diğer bir salonda eğlenir, saz
çalar, gazel okur, şarkı söylerlerdi. Bazı gece-
ler eğlenceye doyulmaz, ertesi gün ve akşamda
devam edilirdi; dağılmadan... Misafirlere özel
yemekler yapılır, misafirlerin en iyi şekilde
ağırlanmasına azami itina gösterilirdi. Çok iyi
gazel okuyan Damburacı Derviş ile Kemancı Erme-
ni Kevof, Sakıp Efendinin daimi misafirleri ara-
sında idi. Bahar ve yaz gecelerinde bazı ehl-i
keyfler, Halepli Bahçesinin etrafındaki tepele-

re gelir, Damburaca Derviş'in gazellerini dinlerlerdi.

Bu saz ve söz alemlerine rağmen Sakıp Efendi bir taraftan ticareti, bir taraftanda çiftçiliği ile meşgul oluyor, diğer taraftan da şiir yazmağa devam ediyordu. Artık zengin olmuştu. Zenginliğin hakkı verilmeli diyerek, Akarbaşında Narıncı Camii karşısındaki "Sakıbiye Tekkesi"ni yaptırır. Hicri 1279'da yaptırılan bu tekke aynı zamanda bir medrese niteliğindedir. Memleketin bir çok evladı buradan feyz almıştır. Urfalı Şair Sabir Efendinin Sakıbiye Tekkesi için yazdığı kitabenin ilk beyti şöyledir:

"Hanedan-ı Urfa'dan Sakıp Efendi hayırhah
Eyledi Allah için bünyâd bir nev-medrese"

1854 yılında Hacc'a giden Sakıp Efendi, dönüşün de hem hacı hem de şeyh olmuştur. Dünyadan elini ayağını çekerek tekkeye kapanır, ibadetle meşgul olur. Tekkeye gelenler misafir olur, yerler içerler, dünyevi ihtiyaçlarını giderirler; sonra giderlerdi. Sakıp Efendinin başka hayır eserleri ile birlikte Tekkede birde sibyan mektebi vardı. Tedris masrafını kendisi karşılardı. Bildiği fakir fukaraya yardım elini uzatır, hayır yapmayı ibadet derecesinde severdi.

Sakıp Efendi 1873 yılı baharında memleketi Bireciği, oradaki akraba ve dostları ile küçük oğlu Mustafa Lami'yi görmek için Birecik'e gider. Ömrü dönmeğe vefa etmez; orada vefat eder. Vasiyeti gereğince cenazesi Urfa'ya getirilerek kendi tekkesine defnedilir. Birecik'e gitmeden

yazmış olduğu Şu beyit calib-i dikkattir:

"Dar-ı Mevlada yetmiş yıl ömür sürmek saâdettir
Yaşı yetmiş olan her kulun azadı âdettir."

Şimdiye kadar bahsettiğimiz Halepli Bahçesi acaba ismini nereden alıyor? Maalesef bu ismin nereden geldiği sihhatli olarak bilinmiyor. Kuvvetli ihtimal, Halep yolu üzerinde bulunmasında toplanıyor. Yaptığımız araştırmalardan edindiğimiz neticeye göre, Sakıp Efendi orayı boş tarla olarak alırken bile Halepli Bahçesi namı ile maruf imiş. Belki çok daha evvel mamur bir bahçeymiş. Sonraları bozulmuş. Sakıp Efendi ise yeniden ihya etmiş olabilir. Zaten Sakıp Efendi zamanında su sıkıntısı çekilirmiş. Direkliden gelen bir su, o da ağaçlara zor yetişirmiş. Su olmadığı için pek sebze ekilmezmiş. Bir de (nöğöre) denilen birkaç kuyu varmış. Suları beygirle ve özel bir usul ile çekilirmiş.

Tüm araştırmama rağmen, Halepli hakkında açık seçik kayıtlar, belgeler bulamadım. Halepli Bahçesi'nin geçmişi bilinmeyenlerle dolu. Sakıp Efendi hakkında azbuçuk şeyler var. Nesime'de öylesine, bilinmeyenlerle dolu. Bazıları da Nesime hakkında bildiklerini söylemek istemiyor, nedense. Kısaca, eskiyi aydınlayabilecek bir hatıralar yumağına rastlayamadım.

Bu arada, (Şiirlerde Urfa-A. Naci İpek) antolojisinde Halepliden bahseden 3 Şiir bulabildim ilgili dörtlükleri Őunlar:

"Gül Ağacı Değilem" Őarkısının güfte yazarı, hemşerimiz ve Ağabeyimiz Sayın Necip mirkelâmoğlu'nun "Urfam Üstüne" adlı Őiirindeki dörtlükte

"İhvanlar yine doldurmuş eyvanı
Sazlarda çalınan Urfa Divanı
Türkü İbrahimî, hoyrat şırvanı
Halepli'de ehl-i diller konuşur!"

Şair ve öğretmen dostum Ökkaş Ülgen ise Beratî mahlası ile yazdığı "Urfalıyam" şiirinde:

"Bülbülün şakrak sesi,
Sessiz akan deresi,
Şu Halepli Bahçesi
Sölerdi Urfalıyam"

Ve...yine okul arkadaşım ve şair dostum Ahmet Dral'ın "Urfa'ya Ağıt" şiirinde:

"Susamış Harran'ın mümbit dudağı...
Çırılçıplak kalmış ecdat toprağı
Solmuş Anzelha'nın gülü yaprağı
Halepli BAHçede güller ağlasın!"

diyerek Halepli Bahçesi hakkındaki duygularını dile getirmişlerdir.Gördüklerini diyemeyeceğim, çünkü yaşları müsait değildir.

Her ne ise, Sakıp Beyin vefasından sonra, oğ lu Halil Bey babasının düzenini bozmadı.Esasında, babası Hicaza gittiğinde idare fiilen kendisine geçmiş, babasının tüm ticari işleri ile de meşgul olmağa başlamıştı.

Halil Bey yeni dostlar da edindi.Ama babasının dostlarını da ihmal etmiyor, onları da sık sık bahçeye davet ediyordu.Fakat babasına göre biraz daha sert bir yapıya sahip olan Halil Bey etrafından ilgi ve itibar görmek isterdi.Etkili

olmak, etrafındakileri kendisine bağlı görmek isterdi.Buna rağmen yardım severdi.Fakir fukara babası sayılırdı.Herkesin işine koşar , yardım istiyenin elinden tutardı.Geçtiği yerlerden esnaf ve tanıyanlar hürmeten ayağa kalkar, selamlarlardı.Kendisi de selam verenlerin hal hatırını sorar, bahçeye davet ederdi.1900 yıllarında vefat ettiğinde babasının gömülü bulunduğu Sakibiye tekkesine defnedildi.

Bahçe ve köşkün tasarrufu oğlu Ahmet Bey geçti.Ahmet Bey halim selim, kendi halinde bir idi.Dedesi ile Babası gibi sosyal yönü yoctu.Kendi kabuğuna çekildi.Köşke gidip gelenlerin ayağı kesildi.Ama, bu seferde bahçeye halk gelmeğe başladı.Pazar günü, erken saatlerde erkekler, çarşamba günü ile cumartesi öğleden sonra da kadınlar Halepliye gelerek bir ağacın gölgesinde eğlenir,vakit geçirirler, günün sıcağında serinlerlerdi.Köşkün şöhreti gölgelenmiş, bahçe parlamaya başlamıştı.Artık köşkün cümle kapısı çok özel kişilere açılıyordu.Bahçe ise serbestti.Dileyen dilediğim zaman geliyor, gönölünce eğlenip çiğköftesini yiyor, cümbüşünü çalıp gazelini, hoyratını gönölünce söylüyordu.Çocuklar ise, yaşlarına göre, ya çelik çomaklarını oynuyor, ya uçurtmalarını uçurtuyorlardı.

Ahmet Bey vefat edince, Karısı Zeliha Hanım küçük oğlu Halil ile kaldı.Ahmet Beyin çok sevdiği ve koruduğu arkadaşı Damburacı Hüseyin (Gazelhan Damburacı Derviş ile akrabalıkları yok) ana oğula yakınlık gösterdi.İşlerine koştu Zeliha Hanım'da oğlunu yetiştirmek, tahsilini yaptırmak, mukayyet olmak için Damburacı Hüseyin-

zin'e teslim etti.Mazbut ve karakterli görünen Damburacı, sonraları bozuldu.Kendisini içkiye verdiği gibi Halil'i de içkiye alıstırdı.Zeliha Hanım durumu öğrendiğinde iş işten geçmişti.Müdahale imkanını bulamadı.Halil artık çocukluk devresini atlatmış, delikanlı olmuştu.Yaşının verdiği serazatlıkla anasına karşı geliyor, isyan ediyordu.Hamisi Hüseyin'in etkisinden kurtulamıyor, işret ve içki aleminden kendisini çeke miyordu.Ahlakı bozulmuş, serkeş olmuştu.

Zeliha Hanım da oğlunu bir dosta değil bir kurda teslim etmiş olmanın pişmanlığı içersinde kıvranıyordu.Ama, birşeyler de yapamıyordu,kendi kendine kahretmekten başka.

Bir kış gecesi, her ikisi de meyhaneden çıktıktan sonra, yolda bir münakaşaya başlarlar. Halil Bey, gençliğin verdiği pervasızlıkla hamisine küfürler etti.Sözünü dinlemedi.Hüseyinde (-Vay, bana karşı gelirsin, söversin ha!..) diyerek, sarhoş kafa ile kuşağının arasından çektiği bıçağını Halil'in gencecik bedenine rasgele saplamağa başladı.

Halil Efendi genç yaşında, öldürülmüştü.Dede si ile babasının yanına defnedildi.Damburacı da tevkif edilerek hapis haneye gönderildi.Zeliha Hanım, olay üzerine çöktü, yıkıldı.Kocasının arkadaşına hınçlandı.Tek oğlunu ona teslim ettiğine bin pişman oldu.Ama, olan olmuştu.

Halil'in öldürülmesi, Damburacının tutuklanması Urfa'da büyük bir hadise oldu.Çünkü büyük dedesi Sakıp Efendi itibarlı, sevilen, şair ve bilinen biri idi...Yani eşraftandı..Herkes yandı, herkes acıdı:

"Meyhaneden çıktım başım selâmet
Konduracı pazarında koptu kıyamet"

diye de türküler söylenildi. Bu türkü, cinayetin kunduracı pazarında işlendiğini gösteriyor.

Yüreği yanık Zeliha Hanım, bir dişi aslan olmuştur.

Dava vekilleri tuttu, mahkemeye kendisi çıktı. Yanan ana yüreği ile oğlunun katilini hakimlere göstererek İlâhi ve beşeri adalet istedi. Hakimlere acısını anlattı. Kanının yerde kalmaması ricasında bulundu. Gecesinde gündüzünde intikam diyerek çırpandı; büyük masraflar yaptı. Neticede Damburacı Hüseyin idama mahkum edildi. İdam kararını duyan Damburacı, Zeliha Hanıma ricacılar gönderdi. Affedilmesini, davadan vazgeçmesini istedi. Ama, evlat acısı ile yanan ana yüreğini yumuşatmak ne mümkün... Gelenlere söyle değil, gözlerinden dökülen yaşlarla cevap verebiliyordu.

Kurtulmaktan ümidini kesen Damburacı, idam saatini beklerken saz çalıp, en yanık, en içten türküleri söylemeğe başlamıştı, hapis hanede. Son olarak da,

"Bu kala ne kalası
Bağrım kendir yarası
Gel beni azat eyle
Halil Beğın anası..."

dörtlüğünü yazıp Zeliha Hanıma mütemet bir dostu ile gönderdi, ümitsizdi... Tabi cevap alamadı.. Hüccresinden çıkarılıncaya kadar da sazında bunu çaldı, bunu söyledi...

Sakıpzade Halil Beyin katili Damburacı Hüseyin 1912 yılı sonlarında, Sarayönünde, Eski Adliye Binası ile Cezaevinin önündeki boşluk alan da asılarak idam edilmiştir.

Hayattaki tek dayanağı, tek ümidi oğlunun öldürülmesinden sonra, Zeliha Hanım Halepli Bahçe deki köşkte kalamadı. Her tarafı oğlunun hatıraları ile dolu olan köşkü o zamanki Belediye Reisi Hacı Mustafa Kâmiloğluna kiraya verdi. Kendisi de şehirde küçük bir ev tutarak emektar iki yardımcı ile bu eve taşındı. Dünyaya küsen Zeliha Hanım yardımcıları ile ömrünün sonuna kadar yaşadı. Zeliha Hanımın'da vefatı Cumhuriyetin ilk yıllarına rastlamaktadır. Zeliha Hanımın vefatı ile, Şair Sakıp Efendi'nin ve evlatlarının Halepli Bahçesi ile ilgileri tümten kesiliyordu.

Halepli Bahçesi'nin ikinci dönemi ise, Bahçeyi Hacı Mustafa Hacıkamiloğlu'nun kiralaması ile başlar. Ve.. Nesime'nin hikayesinde bu dönemdedir.

Topladığım notları öz yazmaya çaba gösterme rağmen, bu kitapçığın sınırlarını aştı. Bu bakımdan Halepli'nin son kısmı ile Nesime hikâyesini de Allah kısmet ederse, 1988 kitabında yazacağım.

Son olarak tarihi bir gerçeği hatırlatarak Halepli Bahçenin Tapu Sicilindeki geniş kaydınan ve maliklerinden kısa bir kesit vermek istiyorum:

ACI GERÇEK

Daışan ırmağı (diğer bir ismi Skirtos), bu-

günkü Karakoyun deresi, Direkli'nin Kuzey batısından doğardı.Otogar'ın bulunduğu sahanın doğusundan geçerek Halepli Bahçe içersinden düz bir yataktan akarak, su kapısında Balıklı Göl ile birleşirdi.Su kapısı denilen yer ise, Molla Ali Tetirbesinin batı ucunun 4.Murat kapısına bağlandığı yerin az güneyinde bulunan kubbeli yerdir.Şimdi ne Molla Ali Tetirbesi, ne de 4.Murat Kapısı kalmıştır.Bir yol açmak pahasına bu tarihi ve turistik yeri acımasızca grayderlerle1965 de yıkılmıştır.

Bu su kapısı savaklı idi.Şehire sulan buradaki savaklardan taksim edilirdi.Prof.Segal E-DESSE isimli eserinde Su kapısının ve savaklarının resimlerini neşretmiştir.1970'de Oxford'da basılan bu eserden başka bir yerde Su Kapısına ve Savaklara ait kayıtlara rastlanılmamaktadır. Bu bakımdan yazdıklarımız genelde rivayetlere dayanmaktadır.

Urfa Tapu Sicilinden yaptığımız tetkiklerde Halepli Bahçesi'nin mahallesi Lekler olarak görülmektedir.İlk tapu kaydı Marta 1928 olarak görülmekte, yüzölçümü ise 96 dönüm olarak geçmektedir.Hudutları ise, şarkan, garben ve Cenuben tarıklar (yol) olarak, şimalen ise Abdülkerim ve Hacı Mehmet bini Ali Bey vereselerinin tarhaları ile mahdut (çevrili) olarak görülmektedir. Maliki sütünunda ise 169344 hisse itibarı ile muhtelif kişiler görölüyor.Bunlardan Hacı Reşit Kamil Efendi oğlu Hacı Mustafa Efendi, Mart 1930 tarihli bir kayıta ise, Hacıkâmil zade Hacı Reşit Efendinin oğulları H.Mustafa ve Rami Beyler diye muhtelif sahifelerde muhtelif hisse

darlar olarak görülmüyor. Mart 1928 tarihli ilk kayıttaki iktisabı notunda, Hacı Bakır Efendizade Halil Beyin tasarrufunda iken Şevval 1297 tarihinde vefatı ile oğlu Ahmet Bey ve kızları Behiye, Hatice, İmhan ve Münevver, Ahmet Beyin vefatı ile de oğlu Halil ve kızları Nuriyet, Ayşe ve zevcesi Zeliha'ya intikal etmiş. Onlardan da torunlarına. Tüm bu hisseler 13 Mart 1926 tarihinde 315 madeni altın karşılığı Azabistan oğlu zade Hasan oğlu Hacı Müslüm Efendi ve Celal ve Cemal efendilere satılmış...

Aynı tarihli kaydın 42. sahifesinde ise (Bilakayıt olup senedi Hacı Sakıp Efendi zade Halil Beyin tasarrufunda iken 1297 de vefatı ile vereselerine intikal kaydı var)

Tapunun başka bir sahifesinde ise "Direkli suyundan istifade eden bahçe kaydına rastlıyoruz.. İçerisinde bir de kahve olduğu tapu kayıtlarına geçmiş.

Neticede, Bahçenin tamamı Belediye tarafından 10.2.1983 tarihinde Belediye Encümeni kararı ile 68.299.652 TL sına alınmıştır.

İçerisindeki Konak Sayın Başkan İ. Halil Çelik ile Başkan Yardımcısı Mehmet Oymak'ın gayretleriyle restore edilerek eski haline getirildi. Bahçede tanzim ediliyor. Orada büyük bir park ve mesire yeri yapılması planlanmaktadır. Tanzimine ve yolların yapımına başlanmıştır. Yalnız Kızılkoyun denilen yamaçtaki gecekondularında istimlak edilerek ağaçlandırılması planlanmış olduğu halde, planın tatbikine geçilememektedir. Bu ise yapılan işleri gölgelemektedir.

Halepli Bahçesi'nin Belediye'ye geçmesi ile, bahçenin üçüncü dönemi başlamış oluyor.

Hayırlı olsun, yapanların himmeti var olsun.

ŞANLIURFA ŞİİRİ ÜZERİNE NOTLAR

Adil SARAÇ
Editör

Geçtiğimiz yıl Şanlıurfa'da en önemli sanat olayı bence Sayın Bedri Alpay'ın yazdığı ŞANLIURFA ŞAİRLERİ I kitabının yayınlanmasıdır. Bu iddiam bazılarında garip veya mübalağalı gelebilir. Çünkü kitap benim tarafımdan yayına hazırlandı, yine sahibi olduğum DAL YAYINCILIK tarafından basılarak satışa çıkarıldı. Ancak işin gerçeği üzerinde duracak olursak iddiamın ne garip, ne de mübalağalı olduğu ortaya çıkacaktır.

Sayın Bedri ALPAY, bugün 80'ini çoktan aşmış bir sanat aşığı olarak tahminen 15 yılını verdiği ve 1940'larda tamamladığı bir kitabının 1980 li yıllarda piyasaya çıkmasının mutluluğunu ya-

şamaktadır. Bunu gözleri yaşlı olarak kendisi ifade etmiştir. Kitabın 15 yıllık hazırlama süresince Sayın Bedri ALPAY, kentimizin şu anda olan veya yerinde yeller esen mezarlık ve hazirelerini tek tek dolaşmış, bütün mezar kitabelerini okumuş, Nüfus İdaresi'nden oldukça kıymetli kütükler ve notlar çıkarmış, meraklıları tarafından tutulan cörk ve kolleksiyonları taramış bu sayede Şanlıurfa Şairleri I kitabı 109 divan şairinin bir araya geldiği çok kıymetli bir eser oluvermiştir. Kitabın bir diğer kıymetli de bu isimlerin ve eserlerin tam kaybolmayayüz tuttuğu bir dönemde, Şanlıurfa'nın adıyla beraber değişeceğe benzeyen bir dönemde yayınlanmış olmasıdır.

Biz bu yazımızda adı geçen kitabı sizler için tarayarak, kitapta alfabetik sıra ile sunulmuş olan şairlerin, yaşadıkları dönemleri göz önünde size aktararak küçük bir güldeste oluşturmak, dolayısıyla Urfa'da geçmiş yüzyıllar ile bu yüzyılın başında doğan şairleri vererek Urfa'nın kültür hayatını gözler önüne sermek, daha sonra da şu anda yaşayan Urfa'nın kültür hayatını gözler önüne sermek, daha sonra da şu anda yaşayan Urfalı şairlerin adlarına değinecek bir hizmet yapmak amacını güttük.

Eldeki kaynakların sınırlı oluşu yüzünden Urfa'da şiir hayatının geçmişi ile ilgili ancak, 17. yüzyıla ait notlar bulabiliyor ve bu yüzyılda NABİ ve ŞANİ adlı iki şaire rastlıyoruz.

NABİ'nin şöhreti malum..Urfa'da doğmuş, yetişmiş, İstanbul'da saray çevresine girmiş ve ünü Türk Edebiyatı'nın boyutlarına ulaşmıştır.

NABİya kaailinin zilletine hüccettir

Devlet-i sabıkını fahr ile irad etmek
mısralarının bugün de hala anlam bakımından ta-
ze oluşu bizi ne kadar sevindiriyor.

Onun kadar ünlü olmasa bile, NABİ'den de es-
ki bir şair olan ŞANİ ise tasavvuf neşvesi dolu
şiiirleriyle tanınır, ŞANİ'nin şu mısraları ba-
kın ne kadar güzel:

Bana bir nâz ile baktın beni aşk oduna yaktın
Beni sahrâda bıraktın beni şeydâ sen edipsin
Şiir in musammat gazel oluşu da şiiri ayrı bir
güzelleştiriyor.

18.Yüzyılda isim sayısı biraz daha kabarıkla
şıyor:

Zülfün altında rûhun bir berk-i rahşandır seni
Geh sipihre arzeder geh ebrde mestûr olur
mısralarının sahibi FANİ,

Gerek divan tarzı şiirleriyle, gerek aşık
tarzı koşmalarıyla dikkati çeken

Cism-i gamzen tığına sinem siper müjgânına
Eylemek budur yolunda aşk-ı davadan gazez
gibi güçlü mısralar söyleyebilen FERDÎ,

Elimizde yalnız NABİ'nin ünlü "bu" redifli
gazeline yaptığı tahmis bulunan KATİB,

NABİ'nin çağdaşı olup, İstanbul'da sadrazam
Koca Ragıp Paşa'ya kapılanan ve Ragıp Paşa gibi

Kendi aybın görmeye aybı kesen âyinedir

Halkı ta'n etme hele bir kerre var gör sen
seni

yolunda hâkimâne şiirler söyleyen NÜZHET ÖMER,

Bu derd-i ateş-i aşk-ı firâ kınla ölürsem ger
Ser-i kabrimde telkin etmeye gel ey peri

dilber

gibi aşk neşvesiyle şiirler yazan SANTI,

Kendisinden ancak bir kaç kırık dökük mısra kalmış olan SELİM,

Bir kaç kitabesine ve

Müdam câm-ı kederle mest ü hayrânım aman var mı
Yeter ey saki rû çekme şerab-ı erguvan var mı
Beni meyhâneye pir-i muğan teklif eder bilmem
Sofiyâ sıdk urur gönlümce onda bir civan var mı
şeklinde bir rübaisine sahip olduğumuz ZAHİR,
18.Yüzyılda sayabileceğimiz şairlerdir.

19.Yüzyıl gerek zamanın yakınlaşması; gerek edebiyat mahfillerinin kurulmasıyla,gerekse sanatçının korunması ve sevilmesiyle oluşan bir şair kalabalığını günümüze kadar getirmektedir.

Urfa'da Melek Mahmud adıyla bilinen,

Sarfederse malını her kim ki hayra bi-güman

Erişir imdâdına her dem Hüdâ-yı müstean
gibi sofiyane şiirlere ve tam bir mevlid metni-
ne sahip olan ABDİ,

Divanı ile ŞÜKOFENAME adlı matbu, manzum ese-
riyle tanınan,

Bir halde kalmaz biliriz reng-i çemenzar

Hep zail olur revnak-ı zib ü gül ü gülzâr

Huşyâr olagör meygede-i aşkda huşyâr

ADMI bu hayal-haneye bel bağlama zinhâr

Kurbiyyet-i gül bülbüle de hâre de kalmaz

Hengâm-ı tarâb meste de huşyâre de kalmaz

mısralarını söyleyecek güce sahip olan ADMI,

Acep teşrif edip dilber bana bir günce gelmez mi

Medet divâne gönlüm şâd olup bir günce gelmez

diyen ALİM,

Ne kadar akçe verirsin de umarlar bi-şek

Parasız hâlini arz cürm ü kabahat gibidir

yolunda devrini ince bir zevkle hicveden BERKİ,
Gerek aruzla, gerekse heceyle lirik şiirler
söyleyen BİCAN,

Ne hayâl eylersem hâtırına yâr gelir
Ne tasavvur ki kılırsam dile dildâr gelir
mısralarının sahibi FAİZ,

Bâğ-ı istiğnâya gel ey kadd-i mümtâzım yine
Serv baş eğsin sanevber havf ü izâz eylesin
gibi ustalıklı mısralar söyleyen usta şair FE-
HİM,

Bilâd-ı hayr-i halkillah olan şehri Ruhâdır bu
mısraıyla başlayan ve Urfa'yı öven bu şiiriyle
tanınan DERVİŞ FENAYİ,

Bir yoruma göre sevgilisine, diğeri bir yoru-
ma göre rakibine,

Rezzak-ı hakikiyi gözet eyle tevekkül
Matlûb-ı maâş etme sakın ah-ı gedâdan
diyerek iğneleyen HAFİZ,

Daha 26 yaşında veremden ölen ve
Ölürsem derd-i hicrinle sen anı besle sultanım
Ser-i kûyunda dil nâmında bir masum yetimim var
usta deyişini şiire sokan HAKÎ,

Birecikli ünlü şair HALİS,
Vatanımda bi-kararım gurbet elde şerm-sârım
İşim Allaha kalmıştır kula ilâna gerek yok
diyerek dövünen Hartavizade HALİD,

Akibet ateş-i ruhsârına yandı dil ü can
Vaktidir ki gele nevbet ten-i bi-cânımıza
gibi muktedir mısralar söyleyen Mevlâna HALİD,

Eğer ki ol peri peyker bana âdem demez amma
Dem oldur ki meleklerle bizim seyrânımız
vardır

diyerek ünlü Nesimî'yi kıskandıran HATAYİ,

Acep ey dil senin bir lahza handân olduğun
var mı

Harim-i vuslat-ı dildâra şâyân olduğun var mı
Peyam-ı vasl-ı Yusuf dide-i Ya'kuba mer'idir
Bela-yı aşk ile ömründe nâlân olduğun var mı
rübâisini çok sevdiğimiz Urfa'nın en ünlü şair-
lerinden olan HİKMET,

Dûrdan hasret ile rûyına mahzun bakarız
Ateş-i gamle dilâ lahza be lahza yakarız
matlalı gazeli ünlü olan HİLMİ,

Daha çok yazdığı mezar kitabeleriyle bilinen
İSMET,

İşim yerden yere yüz sürmedir sâye gibi her an
Cihâne gelmemiştir ben gibi ikbâli bir kare
diyerek hıçkıran KÂMİ,

Uğradığı iftiralarla hayatı zindan olan za-
vallı Birecikli KANİ,

Urfa'da daha çok "serhoş" redifli gazeliyle
tanınan Baba KANİ,

Çık ey tenden istikbâle ol ruh-ı revan geldi
Nazar et nakd-i cânım makdemine taze can geldi
mısralarını söyleyecek kadar usta olan LAMİ,

Yazdığı kitabelerle şöret kazanan LATİF,
Tasavvuf heyecanıyla şiirler yazan MAHVİ,
Gerek heceyle, gerek aruzla usta şiirler
yazan MARUFİ,

Şair Hikmet'le yaptıkları şiir atışmaları
ile tanınan MİHRİ,

Daha ziyade ünlü gazellere yaptığı tahmis-
leriyle görünen MUHİBBİ,

İstanbul'da maliye mesleğini sürdürürken ö-
len NATİK,

Bülbül-i şeydâ senin zârında olmuştur hacil
Bu sebepten ol bütün ruhsârı vird-i âl olur
diyen RAŞİD,

Yine yazdığı kitabeleriyle ünlü Arabizade
RATİB,

Her cefâyı hoş görüp de Hakka meşkûrlardanız
Dâima mihnet-keşiz sanman ki mesrûrlardanız
yolunda tasavvufî şiirler söyleyen Birecikli
RAZÎ,

Ol bütün tiğ-i nigehele hun-feşândır didesi
Bir murahhas şâh kim meyyâli kândır didesi
şeklinde şiirler kaleme alan SABİR,

Tüm hayatı boyunca şiirlerini mürettep bir
divanda toplama gayretini gütmesine rağmen bir
türlü bu işi başaramayan ve,
Görenlen zülf-i müşkînin perişân olmasın nolsun
Bu yolda ehl-i diller hâke yeksân olmasın nolsun
diyen SABRÎ,

Servetiyle tekkesiyle, şairliğiyle, şairleri
korumasıyla haklı bir şöhret kazanmış, ölürken
irticâlen,

Dar-ı Mevlâde yetmiş yıl ömür sürmek saâdetdir
Yaşı yetmiş olan bir kulun âzâdı adettir
beytini söyleyen SAKİB,

Sabâ gel bir haber ver sen bana ol serv-i

kaametten

Kiminle salınır eyâ beni hayran eder şimdi
kıvrak edalı mısralar söyleyen SAMÎ,

Urfâ'da "Müs Ağa" diye bilinen ve 1914'te ve-
fat eden SİDKÎ,

Düştüğü evlat acısına dayanamayıp, o dertle
dünyadan göç eden TAKÎ,

Çok genç yaşta Nizip'te vefat eden TEVFIK,

Ferâgat tacını giy başına dâr-ı fenâdır bu
Otur taht-ı kanaate elin çek bi-vefâdır bu
gibi nasihat dolu şiirler söyleyen VECDÎ,

Tahmisleri ve kitabeleriyle tanınan YEKTÂ, 19.
yüzyılın bir solukta ve özlemle sayabileceğimiz
şairleridir. Özlemimiz böyle zengin edebî bir
muhitte ve zamanda yaşayamamış olmaktan kaynak-
lanıyor.

20.yüzyılda yaşayanlara gelince...

Hüsnün senin ey dilber nadide kamer mi
Hûri misin ey âfet-i can yoksa beşer mi
şeklinde şuh edalı mısralar vücûda getiren ABDÎ
Urfa şiirinin köşe taşlarındandır.

Anladım me'mul-ı dil vaslın keremdir sevdiğim
Sana ikram-ı gedâ her dem ehemdir sevdiğim
mısralarının sahibi AZMÎ,

1916'da Kut'ül Amâre'de şehit düşen DURAK,
Urfa'nın şiir ve kültür hayatına büyük emek-
leri geçen EDİB,

Vakıf olmak ister isen künt ü kenz esrârına
Aşka yapış kalmasın gönlünde asla mâsivâ
mısralarını fısıldayan dertli Kıratoğlu EMİN,

Daha önce sözünü ettiğimiz Şair İsmet'in am-
cası oğlu FATİH,

Şiirleri yanında Mecmua-i Eş'ar'ı, manzum
bir Hatim Duası ve bir Mevlid'i bulunan FUROĞİ,

Bülbül bu tarabhânedeyse vuslat sana kalmaz
Bu bağ-ı muhabette şetâret sana kalmaz
diyen GANÎ,

Gönüllü Askerî tabip olarak orduya yazılarak
I.Dünya Savaşı'na katılan ve 1916'da şehit olan
HADÎ,

Hece ve aruzda aynı başarıyı gösteren Bire-

cikli İbrahim HAKKI,

26 yaşında vefat etmiş büyük yetenek HAMİ,
Yine Birecikli Ahmet HAMDİ,

Müptelâ-yı aşk iken düştüm diyâr-ı gurbete
Dil-rübâ ağıyâre yâr oldu yanarım firkate
mısralarının sahibi velûd şair HIFZİ,

Güzel şiirleriyle dikkati çeken ve şiirinin
edasıyla,

Ben gerçi hayatımda henüz taze çivanim
Amma ki sühan gevherine ma'den-i kânım
diyerek övünen HİLMİ,

Şiirlerinde hem ŞEVKET, hem de HULOSİ maıla-
sını kullanan HULOSİ,

Urfa Kurtuluş Marşı'nın şairi HULOSİ (Kı-
lıçarslan),

Sakıbiye Tekkesi'nde kurulan kütüphanenin
banii LAMİ,

Vakıf olamaz câhilân sırr-ı nihân-ı hikmete
Ehl-ı Hakkdır âşinâ ancak lisân-ı hikmete
matla beytinin sahibi Birecikli LAZİB,

Balkan ve I.Dünya Savaşları'nın acılarını,
Çektirme yeter millete zulm-i Firengi

Bu şûriş-i çengi

Pâmâl ediyor bak bizi ehl-i dalâlet

İmhâmaza âlet

müstezatiyla dile getiren LUTFİ,

Yayın dünyasında basılı bir çok eserlefinden
söz edilen ve,

Çimenli bir derenin sath-ı sündüsününde

Sevimli hoş sarışın bir çoban kızı duruyor

Uzun sarı dağınık saçlarında hâle-i nûr

Parılıyor mesrûr

mısralarıyla Servet-i Fünûn tarzında usta şiir-

ler söyleyen NAMIK,

"Muhammedî Hoca" adıyla anılan NURÎ,

Hem heceyle, hem aruzla başarılı şiirler söyleyen RAHMÎ,

Bir tûl-i emeldir beşerin kurduğu hülya

Hülya ile aldattı nice ademi dünya

gibi çağına göre aruzla sade şiirler söyleyen REFET,

Yazdığı kitabelerle, Mevlid'iyle, matbu Vamık u Azra adlı eseriyle biline Kürkçüzade Osman REMZÎ,

Tasavvufî şiirlerle tanınan SAFFET,

Siverekli ŞAHAB,

Bu zaman terk-i hayâ halka saâdet gibidir

Kesb-i ilm ile edeb aynı hamâkat gibidir

mısralarıyla devrini ustalıkla iğneleyen ve eserleriyle son yüzyılın en usta şairi sıfatına layık olan ŞEVKET,

Dedim cânâ dedi söyle dedim nâmın dedi mehves

Dedim aslın dedi hürî dedim yüzün dedi ateş

gibi iltifat sanatının bolca kullanıldığı mısraları yazma ustalığını gösteren ŞÜKRÜ,

Hem hattatlık, hem de şairlik sıfatlarını şahsında toplayan VEFİK, Sayın Bedri ALPAY'ın ŞANLIURFA ŞAİRLERİ I kitabına aldığı 20. yüzyıl şairleridir.

Benim burada üzerinde mutlaka durmak istediğim bir husus var:

Kitapta yer alan divan şairleri, yalnız gazel ve kaside gibi Divan şairlerinin sıkça kullandıkları nazım türlerini kullanmakla kalmamışlar: mevlid, mesnevi, rûbâî, kıta, muhammes, tahmis, müseddes, müsebbâ, müsemmen, terkib-i bend

tercih-i bend, müstezat gibi İstanbul dīvan şairlerinin bile seyrek olarak kullandıkları nazım türlerinde şiirler de yazmışlardır.

İmdi, Şanlıurfa'da şu anda yaşayan şairlerden de söz ederek "Şanlıurfa Şiiri Üzerine Notlar"ı bitirmek istiyorum.

Urfa'm ta ezelden düşmüş bir yana
İhmalin hasreti kastetmiş cana
Bizi kim düşünse bizi kim ana
Kervan kalkmış kuş da uçmuyor ağam
mısralarında olduğu gibi hece vezni şiirleriyle
Urfa'yı terennüm eden M.Hulusî ÖCAL,

Fırat'ta köpük köpük su
Bükülü bükülü gelir
Kıyısına düşen uyku
Sökülü sökülü gelir

diyerek her konuda usta şiirler yazdığını bildiğimiz usta şair Halil GÜLÜM,

Yorgunum

Kaç günün kaç vaktini

Kelimeler ormanında tükettim

Çekip şiirler çıkarmak için aklımın

zagarından

İlhamlara buyur için

Seherlere geceledim

mısralarının ve Doğudan Batıdan Ortadoğudan, Şehrayın, Aney şiir kitaplarıyla tanıdığımız, 'Fürk Edebiyatı'nda hakkıyla bir yere gelmiş olan M.Atilla MARAŞ,

Aşılmaz bir bendir eli var sende

Nefis bir kokunu eli var sende

Bükülmez bir kolun eli var sende

İmanın dayanır Mevla'ya Urfa

diyebilen Ökkâş ÜLGEN,

Sis değil bir buğu bir kara duman
Gözümün düştüğü en ak noktada
Durdurtur şaşkırtır geri çevirir
Zamın bittiği berrak noktada

mısralarıyla ve Adsız Kitap adlı şiir kitabıyla
sesi ve insanımsı kaygıyı kaynaştıran duyarlı
şair Mehmet OYMAK,

Bugün aramıza toprak su girmiş
Koca koca dağlar dikilivermiş
Hazzından habersiz güller açılmış
Bahçesiz bağbanım ben garip garip
diye mırıldanan şiir emektarı Naci İPEK,
Yâr aşkına nice böyle rûz ü şeb nâlân
olayım
Ereyim vuslatına bir dem ben de şâdan
olayım

diyerek gelenekçi şiiri sürdürme azmine tanık
olduğumuz M.Yaşar UĞUR,

"Dumanlı Dağlar" şiir kitabıyla her Urfa'lı-
nın gönlünde taht kuran Mustafa DİŞLİ,
Hıçkıran bir neydi orada duygu
Melâle dönerdi kuşlarda arzu
Akşam garipliği sarınca ufku
Rüzgârla söyleşen sadâsı vardı
dörtlüğü ile ustalığına bir kez daha şahit oldu
ğumuz Ayhan ABAMOR,

Döğüşüp arslanlar gibi vurulmuş pâk
alnından
Vedalaşır gibi şehit, toprağa koymuş
yüzünü
Ruh alıyor vatan onun üstüne sızan
kanından

Ve öpüyor toprak sanki, uğruna kapanan
gözünü
dörtlüğüyle şehide vefa borcunu ödeyen Zeki
COŞKUN,

Seni düşünmek mavi kahkahalar arasında
Deniz tutması gibi bir şey
Seni sevmek bir vişne dalında
Bir asma yaprağında
Tane tane tadabilmek gibi bir şey
Seninle yaşamak yeniden yeşermek gibi
bir şey
diyen ve şiirin her konuda, hele hele folklor sa
hasında yazılabileceğini ispat eden şiirlerini
bildiğimiz Şükrü ALGIN,

Seni yalnızlıyorum öyle ki ürperiyorsun
Dudağında yoksul bir tebessüm
Ürkek ve yabancı bakışlı saçların
Sanki mezarlıkları seviyorum
diye mırıldanan ve sanatını Urfa dışında sürdürü-
ren A.Aydın HATİPOĞLU,

Firar edip kendimden perde aralanınca
Çizgi çizgi okunur bana o gizli alem
Benliğimi benden zerrecikler sarınca
Kaybolur hepsi birden ah, yine hicran
ıstıraplı mısralarını aldığımız Sıraç SÜMEN,

Hülya ile kurdum bu şiirin dünya benim
Cennette canım çölde gezerken bederim
Bazen yıkarım dünyamı baştan kurarım
Yok hisseli kimsem yada dava ederim

ve benzeri mısralarıyla aruzu konuşma diline ba
şarıyla uygulayan gelenekçi tutarlı şair Mahmut
Şevket AKKAYA,

Affetsen kınanmaz artık Nemrud'u
Şimdiki çektiğin aştı hududu
İnsanlık namının bizde mevcudu
Yok imiş yanarak ağlayan şehir
gibi ancak ilk şiiirlerinden örneklerini kolleksi-
yonlarımızda bulduğumuz engin edebiyat kültü-
rüyle ve kaleminin gücüyle bugün belli bir yere
gelmiş usta şair ve yazar M.Akif İNAN,

Bunların yanısıra şiiirleri kolleksiyonları-
mızda bulunmamasına rağmen şairliği asla tartış-
ma götürmeyecek Zübeyir YETİK,

Seni ancak senden olanlar anlar
Gözlerden kalplere gizli kan damlar
Nasibsiz vefasız kaba adamlar
Yetim ensemize bindi üstadım
diyene çileli insan, içli şair Mustafa YAZGAN,
Kar yağdı kapılarını tuttu evimizin
Gün oldu eriyiverdi
Kervanlar gelip girdi kente
Pazarlar kuruldu meydanlarda
İpeksi bir dokunuş yerleşti avuçlarına
Ölü yanlarımız usulca törpülendi
Umulmayan ah umulmayan köşelerinden
hayatın

Sağlam kanıtlar çıkarıldı
Ve sürüldü önümüze
diyerek Urfa'nın şiiir ufkunda yeni ışıklar müj-
deleyen Hüseyin BAYKUŞ,

Ve, ve gençliğe edebiyat tutkusunu aşılama-
k ve edebiyat öğretmeni yetiştirmek yolunda emek-
ler harcayan edebiyat savaşçısı, bu gün orduda
çalınan ve okunan bir çok marşın güfte yazarı,
hocamız Prof.Dr.Abdülkadir KARAHAN...

11 NİSAN YARIŞMALARI
ŞİİR 1.Sİ

67 YIL ÖNCE O GÜN 11 NİSAN'DI
Yurdumun her yanını, yer yer düşman sarmıştı,
Türk'e zincir vururum, diyerek aldanmıştı,
Top tüfekte kendini, sanki arslan sanmıştı,
Avrupa unutmuştu, Türk'ler nasıl insandı,
Kükreerken Urfa'lıllar, o gün 11 Nisan'da.

Var mı Türk'ten başkanı, tarihe destan yazan?
Bu yurt semalarınca, eksilmeyecek ezan,
Kendini bilmez düşman, gaflete düşer bazan,
Kan kusturdu düşmana, vuruşu ne yamandı,
Şahlanırken çeteler, o gün 11 Nisan'dı.

Ben şehit torunuyum, yine serden geçerim,
Yurdumu korumaya, gönülden and içerim,
Ben düşmanın bağına, yara açmış hançerim,
Topa tüfeğe karşı, silahımız imândı,
Coşarken Urfalılar, o gün 11 Nisan'dı.

Bir şehit düşse kalkar, binbir gazi ayağa,
Canım fedadır benim, ayyıldızlı bayrağa,
Düşüremezler bizi, bir daha bu tuzaya,
Ecdad kanları yerde, bırakılmaz bir andı,
Kükreirken Urfa'lılar, o gün 11 Nisan'dı.

Unutmamak üzere, anıyoruz o günü,
Bu gün Urfa'mızdadır, Hürriyetin düğünü,
Düşme böyle gaflete, bozduk artık büyüğü,
Bilmiyorsan sor öğren, Türk'ler nasıl insandı,
Bu destan yazılırken, tarih 11 Nisan'dı.

Mahmut Yaşar UĞUR

11 NİSAN YARIŞMALARI
ŞİİR 2.Sİ

DÜŞÜMDEKİ ŞEHİR

Bir şehir düşlerim
Dağlar içinde bir şehir
Balıkları var kutsal
Hür dalgalanacak orada
Bayraklar al al
Sevgiye hasret, suya hasret
Bir şehir düşlerim
Hâlılullah'ın bereketi
Eyyüb'un sabır durağı
Evliyalar
Alimler uğrağı

Bir şehir düşlerim
Düşlediğim bu şehirde
ADEM Peygamberle
Sabrın zaferine erişilecek
Bana ağlamayı unutturup
Gülmeyi öğretecek
Bir şehir düşlerim
Bereket abideki dikilecek
İBRAHİM Peygamber için
Damlacık dağlarına
MUSA Peygamber için
Kitabeler yazılacak
TEK TEK dağlarına
11 Nisan'da destanlar yaratan
Üzüntümü karartan
Bir şehir düşlerim
Bu şehrin kalesinde
İki mancınık olacak
Sökeceğim kökünden
Gözlerimin güllesine dikeceğim
Ve düşlediğim şehir için
Altında inim inim
İnleyerek öleceğim
Naaşımı bırakın ebedi
Anzılha ananın kucığına
Düşümü süsleyen şehir URFA
İçime mısra mısra işleyen URFA
Ve sen
Düşümdeki şehir URFA

A.Rezzak ELÇİ

11 NİSAN YARIŞMALARI
ŞİİR 3.SÜ

ÇETELER

Bu yürek
İbrahim'in yüreği
Şafak sökende reha semasında
Bu yürek sinesinde bir dağ taşır
Şafak sökende Fransıza karşı

Çiğ tutar bir yanı
bir yanı kurşun
Sularda balık matemi
firari güvercinler hüzün faslında

Karanlıktı tenhaydı vakitler
bozbulanıktı şimşek bakışlar
hüzün doluydu yürekteki akışlar
saç sakal bir karış
nicedir unuttular açlığı
namus, vatan aşkına

Şimdi öyle elleri bağlı
gözleri hüznü dolu
sığınabilirdi dağlara
ve sonra seslenip yavuklusuna
"dayadıkça sırtımızı dağlara
bu çetin
bu yorulmaz dağlara
ey yar
sevdamız korku salar
ar'dan anlamaz yüreklere"

Kutsal belleyip ölümü
buyruk uyguladılar
nabız yoklayarak
seher yelini kollayarak
yol alarak
bir şafak vakti
uçtular mertebelerin en şereflişine

Ve bir sabah
bir türkü oldu semalara
" di yürü yürü
çetelerim gidiyor
dönmiyor geri"

Reha kurt ulmuştu
çeteler döniyordu

11 NİSAN'A

Ahmet KAYA

SURIYEV KÜTÜPHANESİ	
Yazarın Adı	Kitap No.

